

Josep PERARNAU I ESPELT

ELS MANUSCRITS LUL·LIANS MEDIEVALS
DE LA BIBLIOTECA AMBROSIANA DE MILÀ*

Aquestes pàgines són el resultat de la constància a superar obstacles: heus ací allò que escrivia ja ben enllà de la dècada del 1990: “En el volum novè d’aquest anuari¹ l’autor d’aquestes pàgines va deixar constància del seu desfici davant el fet que el maig del 1990 la Biblioteca Ambrosiana de Milà era tancada i la consulta dels seus fons bibliogràfics impossible. Aquella situació que en un primer moment semblava que només duraria poc més o menys un any i mig s’anà allargant i, per allò que hom sent a dir, les perspectives no semblen pas preveure una reobertura gaire pròxima”. La biblioteca, però, fou reoberta i posada a l’abast dels recercadors: hi vaig reprendre el treball i, quan ja el considerava pràcticament acabat, el 28 de gener del 2003, a Avignon (France) entorn les set del vespre, en un instant, un lladre em deixava totalment a zero, robant-me el cotxe i tot allò que hi havia, en particular els dos ordinadors, un dels quals contenia la nova elaboració de les descripcions dels volums lul·lians medievals de la Biblioteca Ambrosiana de Milà. Res no se n’ha pogut recuperar.

Després, atès que ja fa anys que he entrat en la vellesa, he considerat que l’objectiu primordial havia d’ésser una descripció bàsica, entorn la qual hom pogués tenir la seguretat que podia ésser acabada i publicada abans que la mateixa vellesa o l’altra raó més imperiosa ho fes impossible. El lector s’haurà de fer càrrec que la situació esmentada incideix en allò que ací és exposat, car, encara que les notícies relatives als manuscrits analitzats han pogut ésser confrontades amb els originals, la limitació del temps a disposició de l’autor no li ha pas permès de realitzar la feina sense presses. Per això, tot i que crec que en general les dades ací ofertes responen a la realitat dels volums, reafirmo amb molta claredat que no puc respondre de la justesa de totes i cada una de les

* L’estada a Milà per a l’elaboració d’aquestes descripcions dels manuscrits lul·lians fou possible gràcies a una borsa de treball atorgada per la Generalitat de Catalunya a través de la CIRIT, a la qual és un deure de manifestar el meu agraïment; també ho és de manifestar-lo a la comunitat de franciscans de Sant’Angelo, de Milà, els quals, a fi que pogués completar la feina, m’han acollit amb esperit franciscà dues setmanes del 2009. Aquest també ha d’ésser manifestat als encarregats de la Biblioteca Ambrosiana per l’amabilitat amb què sempre em facilitaren la feina. Durant la situació en la qual fou impossible l’accés als fons manuscrits de la Biblioteca Ambrosiana, pogué representar una certa solució el recurs al fons de manuscrits de la Universitat de Notre Dame (Indiana), als Estats Units d’Amèrica (vegeu en la llista d’abreviatures inicial, la de Jordan).

1. *El Llibre contra Anticrist de Ramon Llull. Edició i estudi del text*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», IX (1990), 9, nota 3.

dades que ací es consignen. Així, per exemple, la identificació de les filigranes del paper dels manuscrits amb les corresponents de les sèries fins ara publicades (Bofarull, Briquet, Piccard, Valls i Subirà) va sempre precedida amb un cf., senyal que la identificació només és genèrica. Un altre punt en el qual es noterà la dita mancança és el de les consideracions diacròniques que, a diferència de les formulades en relació als manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic,² han hagut d'ésser redactades no pas en contacte immediat amb el conjunt dels exemplars manuscrits, ans sense cap contacte immediat i amb una certa distància, tant geogràfica com cronològica.

La metodologia seguida en aquestes descripcions de volums manuscrits medievals és la que he exposat en les pàgines i utilitzat en els dos volums dels *Manuscrits lul·lians medievals de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic*.³ Hi ha un altre element que acomuna aquestes pàgines amb les muniqueses, el fet de limitar-se a presentar els manuscrits medievals; en cap dels dos casos no han estat analitzats tots els manuscrits de les respectives biblioteques, ans només els medievals; això vol dir que n'hi ha de copiats en els segles moderns, la descripció dels quals no es troba en aquestes pàgines.⁴

D'acord amb allò que s'acaba d'indicar, el lector pot trobar ací primer l'anàlisi dels divuit volums;⁵ després les taules d'incipits i de títols de les obres presents en els volums ací descrits; i en darrer lloc algunes consideracions diacròniques sobre els manuscrits lul·lians medievals de l'Ambrosiana.

Dit això, celebraria que tal com són aquestes pàgines encara fessin algun servei als estudiosos.

2. *Consideracions diacròniques entorn dels manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», II (1983), 123-169.

3. *Els manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic. I. Volums amb textos catalans*. Apèndix: *Inventari d'obres lul·lianes en català* (Studia, textus, subsidia, III), Barcelona, Facultat de Teologia 1982, 10-16.

4. El volum A 66 Inf., descrit per ROSSI, 93-95, tot i ésser datat del s. XVI (fora dels dos primers folis, del XIV), i contenir gairebé de forma exclusiva texts alquímics atribuïts a Llull, té en els folis 108-110v un fragment d'exposició de l'*Ars Magna* (un fragment [d'una altra?] exposició de la mateixa art ocupa els ff. 27-46 del ms. A 70 Inf.: 98, núm. 7); i en les 111-120 un text italià, que fa referència al títol del primitiu lul·lisme valencià, *De longitudine et brevitate vitae* (95, núms. 29 i 21).

5. Considerats ara materialment, les unitats bibliogràfiques són divuit. Però si els dos que tenen la còpia del *Llibre de contemplació en Déu* (A 168 inf – D 549 inf) es consideren, tal com foren en el seu origen, formant una unitat, són disset. Recordem que no són els únics manuscrits lul·lians de l'Ambrosiana, posseïdora d'un nombre considerable de còpies del segle XVI i següents, tal com hom pot veure en OTTAVIANO.

SIGLES

En les pàgines següents són citats mitjançant sigla o abreviatura aquests treballs:

- AV = Joan AVINYÓ, *Les obres autèntiques del beat Ramon Llull*, Barcelona, MCMXXXV, 320 pp.
- AVOLIO = F. AVOLIO, *Guarnerio, Pier Enea*, dins "Dizionario Biografico degli Italiani", vol. 60, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana 2003, 419-422.
- BO = Anthony BONNER, *Catàleg cronològic d'obres de Ramon Llull*, dins *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*. Volum II. Edició, introducció i notes d'A. B. (Els treballs i els dies, 32), Ciutat de Mallorca, Editorial Moll 1989, 539-589.
- BRIQUET = Charles Moïse BRIQUET, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*. I-IV. Ginebra 1907; ²Leipzig 1923.
- BRUMMER = Rudolf BRUMMER, *Die älteste Handschrift des «Llibre de contemplació» von Ramon Llull*, dins «Estudios Lulianos», XV (1971), 143-152.
- CA = Tomàs i Joaquim CARRERAS ARTAU, *Catálogo sistemático de las obras lulianas con indicaciones filosóficas y bibliográficas*, dins *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*. Tomo I, Madrid, Asociación Española para el progreso de las Ciencias 1939, 285-334.
- DO = Fernando DOMÍNGUEZ, *Works*, dins RAIMUNDUS LULLUS, *An Introduction to his Life, Works and Thought*, edited by Alexander FIDORA and Josep E. RUBIO. Contributions by Óscar de la CRUZ, Fernando DOMÍNGUEZ, Jordi GAYÀ, Marta M. M. ROMANO and Josep RUBIO. Translated by Robert D. HUGHES, Anna A. ARASOY and Magnus RYAN (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, 214. Supplementum Lullianum, II), Turnhout, Brepols and Publishers 2008, 125-242.
- HILLGARTH = Jocelyn N. HILLGARTH, *An unpublished lullian sermon by Pere Deguí*, dins *Aristotelica et Lulliana magistro doctissimo Charles H. Lobr septuagesimum annum feliciter agenti dicata* ediderunt Fernando DOMÍNGUEZ, Ruedi IMBACH, Theodor PINDL et Peter WALTER (INSTRUMENTA PATRISTICA, XXVI), Steenbrughe - The Hague, Abbatia Sancti Petri - Martinus Nijhoff International 1995, 561-569.
- JORDAN = Louis JORDAN, *Inventory of western Manuscripts in the Biblioteca Ambrosiana. From the Medieval Institute of the University of Notre Dame. The Frank M. Folsom Microfilm Collection Part Three - E Superior* (Publications of Medieval Studies, XXII/ 3), Notre Dame (Indiana), University of Notre Dame Press 1989.
- LO = Ephrem LONGPRÉ, *Lulle Raymond (le bienheureux)*, dins «Dictionnaire de Théologie Catholique», IX (1926), cols. 1072-1141.

- MASSÓ = J[au]me MASSÓ I TORRENTS, *Bibliografia dels antics poetes catalans*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari», V (1913-1914), 3-276.
- MASSÓ, *Repertori* = Jaume MASSÓ I TORRENTS, *Repertori de l'antiga literatura catalana*. I. *La poesia*, Barcelona 1932, XII i 620 pp.
- MOG = *Beati Raimundi Lulli doctoris illuminati et martyris opera quinque saeculorum vicissitudinibus illaesa et integra servata, ex omnibus terrarum orbis partibus iam collecta, recognita, a mendis purgata et in unum corpus adunata...*, I-IX, Magúncia MDCCXXI ss.
- OBRADOR = Mateu OBRADOR, *Viatge d'investigació a les biblioteques de Munic i Milà*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari», [III] (1908), 598-613.
- Obras RL = *Obras de Ramón Lull*, I-III, Ciutat de Mallorca 1901-1903.
- OE = Ramon LLULL, *Obres essencials*, I-II (Biblioteca Perenne, 16 i 17), Barcelona 1957-1961.
- ORL = *Obres originals del Il·luminat Mestre Ramon Lull*. I-XXI, Ciutat de Mallorca 1906-1950.
- OTTAVIANO = Carmelo OTTAVIANO, *L'ars compendiosa de Lulle. Avec une étude sur la bibliographie et le fond ambrosien de Lulle* (Études de philosophie médiévale, XII), París, Librairie Philosophique J. Vrin 1939, 164 pp.
- PER = Josep PERARNAU, *Inventari d'obres lul·lianes en català*, dins *Els manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic*. I. Volums amb textos catalans (Studia, textus, subsidia III), Barcelona, Facultat de Teologia MCMLXXXII, 181-204.
- PL = Erhard Wolfram PLATZECK, *Raimund Lull. Sein Leben. Seine Werke - Die Grundlagen seines Denkens (Prinzipienlehre)*. Band I, *Darstellung*, Band II, *Kataloge und Anmerkungen* (Bibliotheca Franciscana. Studia quae spiritum et vitam franciscalem illustrant, 5-6), Düsseldorf 1962-1964, XXIV i 470; XI i 340 pp.
- RD = Elies ROGENT, Estanislaú DURAN, *Bibliografia de les impressions lul·lianes* (Estudis de bibliografia lul·liana, II), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 1927, XVI i 406 pp.
- ROL = *Raimundi Lulli Opera Latina* I-V, Ciutat de Mallorca, Maioricensis Schola Lullistica 1959-1967; VIII, ss., (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis) Turnholt, Brepols,
- ROSSI = Pietro ROSSI, *Milano. Biblioteca Ambrosiana: Mss. A inf.*, dins *Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane*. Volume 6: Atri, Bergamo, Cosenza, Milano, Perugia, Pistoia, Roma, Siena, a cura di G. M. CAO, M. CORTESI, M. CURANDAI, E. DI MATTIA, G. ITALIANI, F. W. LUPI, P. ROSSI, A. M. VELLI, S. ZAMPONI, Premessa di Claudio LEONARDI, Firenze, Leo S. Olschki editore 1992, 384 pp., 77-138.
- SOLER = Albert SOLER, *Estudi històric i codicològic dels manuscrits lul·lians copiats per Guillem Pagès*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXV (2006), 229-266.

PRIMERA PART: DESCRIPCIÓ DELS VOLUMS

A 5 Sup.

OBRADOR, 611; OTTAVIANO 5-6, núm. 1; JORDAN, I

Volum enquadernat amb pergamí blanc. La superfície de la coberta és de 167 x 117 mm; el llom és llis. Al peu del llom hi ha una etiqueta verda, on és escrit ,5'. Sota i fora l'etiqueta, amb tinta ,101'. A la cara interior de la coberta hi ha unes xifres que podrien haver estat signatures successives: ,Y', ratllat; sota: ,101', ratllat; una línia més avall: ,X', ratllat; i, finalment, la signatura actual: «A. 5. P^{te} Sup^{ri}».

Tant entre la coberta com entre la contracoberta i el cos del volum hi ha tres folis de paper per cada banda, fent de guarda. Els tres primers són numerats amb xifres romanes, ,I-III'; dels darrers, només el primer, amb ,I'. El primer dels inicials porta les inscripcions següents, en la seva cara recto: «*Quinque sapientum dialogus / De arcanis nostrae fidei*». «*Characteris antiqui, anni 1294*» (aquesta xifra indicadora de l'any és escrita damunt dues paraules ratllades); sota, lletra menor i posterior: «*Vide in fine*». I amb llapis vermell: ,A. 5. Sup.'; al fons de la pàgina: «*Felicibus auspiciis Illmi. Card. Federici Borrh. / Olgiatus vidit anno 1603*».

El cos del volum és constituït per seixanta-set folis de pergamí, numerats amb xifres romanes, amb llapis. La superfície de la pàgina és de 160 x 113 mm; els folis són agrupats en set plec. En la constitució dels plec es dibuixen dues parts o grups. Els tres primers són tots de sis fulls doblats (6 x 2), amb relligat normal al mig del plec, sense reforç; en tots hi ha reclam al final del plec. Hi ha numeració dels fulls del quadern en la primera part d'aquest; la dita numeració és en tots tres plec doble: a) amb lletres minúscules, de la ,a' a la ,f' en els fulls del primer plec, i amb les mateixes lletres, però completades amb línia vertical sota cada una d'elles en el plec segon i amb les mateixes lletres completades amb línia horitzontal sota cada una en el terç; b) i amb ratlles com si fossin xifres romanes; al final de cada plec, vora el reclam, hom ha escrit modernament amb llapis la xifra romana corresponent al plec, de I a III. Aquest primer conjunt fou completat amb un únic full doblat (1 x 2, ff. 37-38); essent, però, únic, no té cap de les dues numeracions dels fulls; i pel fet d'acabar-s'hi un text, no té reclam; en canvi, té la numeració moderna del foli en el plec, amb llapis, ,IV', en el f. 38^v.

La segona part del cos del volum és constituïda per altres dos plec de sis fulls doblats (6 x 2 = 12 folis); els fulls a l'interior dels plec només són numerats amb la segona de les numeracions que hem trobat en el primer plec del volum, la de les línies com si fossin xifres romanes; el relligat és normal al mig del plec, sense reforç; torna el reclam i segueix la numeració de cada

plec amb xifres romanes escrites amb llapis, ,V' i ,VI'. El darrer plec és coix, inicialment de tres fulls doblats, ara de 3/2 (per tant, cinc folis, ff. 63-67) per pèrdua de la segona meitat del primer full del plec, foli que hauria estat el darrer del volum, el 68, del qual encara hi ha restes; com en els plecs anteriors, els fulls són numerats amb línies a tall de xifres romanes; relligat al mig del plec, sense reforç; no hi ha reclam, perquè s'acaba el text; tampoc no hi ha la numeració del plec amb llapis.

A. Ff. 1^r-38^v. *deus habundans et perfectus in omnibus, in uirtute tue gratie incipit disputatio .v. hominum sapientum*. Inc.: IN quadam silua magna, sub umbra cuiusdam arboris pulcherrime... Exp.: ...et tunc latinus incepit quartam partem et primo de trinitate diuina. B. Ff. 39^r-67^r. *de quarta parte*. Inc.: Ad inquirendum et inueniendum propositum nostrum sequimur modum artis... Exp.: ...uiuuit et regnat deus in secula seculorum A m e n.

Ramon LLULL, *Disputatio quinque hominum sapientum*.

Av 55; Lo IV, 13; CA 86; PL 72; Bo III.14; DO 11.

Edicions del text llatí: RD 42; MOG II

Edició crítica del text català: PERARNAU, «Arxiu de Textos Catalans Antics», V (1986), 7-187; la part quarta és publicada en columnes paral·leles en les llengües llatina i catalana, *ibid.*, 101-187.

La caixa d'escriptura és de 116 x 72 mm; el text és escrit en línies de tota l'amplària de la pàgina, dins caixa i ratlles marcades, aquestes en nombre de trenta per pàgina. Copista únic, lletra gòtica, minúscula, librària. El copista no va respectar el marge en tres de les línies. Els títols són escrits en vermell. En les lletres capitals alternen les tintes vermella i blava. Les lletres capitals són ornamentades amb algunes línies en el marge esquerre de la caixa d'escriptura, dibuixades amb tintes vermella i blava. Una altra mà escriví «R. L.» al peu de la primera pàgina i introduí algunes correccions, tant al text com al marge (per exemple, en el foli 2^r). Un corrector divers, però contemporani, deixà abundant mostra del seu treball en els marges de tot el tractat. En temps molt posterior, un «Piero di...» aprofità espais en blanc dels folis 38^v i 67 per a ,probationes pennae'. Les tres darreres pàgines del text són afectades per la humitat i la 67^r difícilment és legible, raó per la qual durant el segle XVI algú repetí al final del f. 67^r les tres primeres línies de la pàgina. El corrector contemporani escriví amb un tipus de lletra, que sembla italiana. Hom la pot veure en la reproducció de la pàgina inicial d'aquest manuscrit publicada per Louis JORDAN, *Western Manuscripts...* En el marge inferior de la primera pàgina (f. 1r) és copiada amb lletra microscòpica la pauta del títol per al rubricador.

Dos detalls fan suposar que el llibre fou copiat en dos temps, encara que pel mateix copista: la composició material del volum en dues tongades clarament distintes, separades per aquell ,plec' quart tan anormal, de només un full doblat (cosa que vol dir que, en ésser copiades les tres primeres parts del tractat, aquest de fet s'acabava amb la terça, encara que no en la intenció de

l'autor); i el detall que, a diferència d'allò que s'esdevé en les seccions anteriors, entre la tercera i la quarta resti tot un espai en blanc desaprofitat pel copista (f. 38^v), i que la quarta, en comptes d'ésser copiada tot seguit deixi en blanc l'espai esmentat i enceti foli i plec (f. 39^r). Les observacions anteriors encaixen amb el fet que la quarta part de l'obra no és una simple traducció de l'original català, ans una reelaboració, en alguns punts força més extensa que l'original, tal com hom pot veure en l'edició d'ATCA, indicada més amunt. Diria, doncs, que l'exemplar milanès fou escrit a mesura que hom feia la traducció llatina de l'obra i que, en arribar a la quarta part, hom hagué d'esperar a copiar-la, tant que, quan aquesta estigué enllestida, fou copiada com si es tractés d'un text independent.

Per això, creuria que el volum fou copiat a Itàlia a darreries del segle XIII.

Hi ha reproducció fotogràfica d'una pàgina d'aquest manuscrit dins JORDAN, III, Plate II. 2.

E 4 Sup.

OTTAVIANO, 6, núm. 2; JORDAN, III, 6-7

Volum enquadrernat amb pell damunt tapes de fusta. Inicialment, aquestes es tancaven amb un gafet, del qual només s'han conservat els dos claus que asseguraven la llengüeta de cuir. El llom també és de pell, apedaçat i reforçat en els dos extrems. El reforç inferior porta un escrit que devia ésser un ,4'. La superfície de la tapa és de 188 x 128 mm; la cara interior, tant de la coberta com de la contracoberta, és tapada amb dos fragments de pergamí enganxat a la tapa de fusta; el de la coberta és clarament reaprofitat perquè és ben visible la resta de les línies escrites; el de la contracoberta no manifesta haver estat reaprofitat; entre les dues tapes de coberta i de contracoberta i el cos del volum hi ha dos fulls, un de pergamí i un de paper, doblats, que formen quatre folis de guarda; el full de pergamí doblat, dóna els folis I-II: fou escrit en la cara de carn, esborrada la que dóna a la coberta, encara legible la que dóna al cos del volum; en la cara de pèl, inicialment en blanc, hi ha hagut successives anotacions de propietat, de les quals només és legible «Aquest libre...» o «Iste liber est...»; el segon foli de pergamí ha conservat un fragment de conveni. El full de paper, doblat, dóna dos folis, ara numerats III-IV; en el IVr trobem: «Elementa doctrine puerilis seu...», i amb lletra més antiga, del s. XVIII(?) «Theologica quaedam de Christo, vitiis, virtutibus etc., gallico sed mixto idiomate» (i ara torna la lletra de l'encapçalament, «cum Hispanico»). E. 4»; segueix encara la signatura actual. El segon dels folis en paper (f. IVv) diu «Discorsi varii Boecii».

El cos del volum consta de setanta-dos folis de pergamí, un de numerat amb xifra romana ,V', i setanta-un amb xifres aràbiques ja en època moder-

na. La col·locació dels fulls de pergamí en el plec és de carn-pèl-pèl-carn. La superfície dels folis és de 185 x 127 mm; els setanta-dos folis són aplegats en nou quaderns de composició uniforme de quatre fulls doblats (4 x 2); els plecs són relligats pel mig, sense reforç. Tots, tret del darrer per acabament del text, tenen reclam en la pàgina final del quadern. No s'hi veu ni numeració dels fulls en el plec ni dels plecs.

1. A). F. V^{a-d}. [*Taula dels capítols del llibre*]. Inc.: *Dels .xiiij. articles. De .I. diu .I. ... Exp.: ... De paradís .C.-* B). Ff. V^{d-71^r}. Inc.: *Dieus bonratz, gloriós, sénbers nostre, ab gràcia e benedictió vostra comensa aquestz libres, que és dels comensamens de doctrina pueril.* Ba). Ff. V^{d-1^a}. Inc.: *Aysí comensa le pròlogues.* Dieus uol que nos trebailhem... Exp.: ... e en témer dieu e cossent a bos nuirimens. Bb. Ff. 1^{a-71^r}. Inc.: *Dels .XIIIJ. articles. De .I. diu. I. Fils, tu sapchas que article... Exp.: ... e en benedictió de Nostra Dona sancta Maria uerge gloriosa e de son fill, nostre senhor dieu Jhesu Crist. Amén.*

Ramon LLULL, *Començaments de doctrina pueril*

Av 14; Lo IX, 2; CA 211; PL 14; BO A 3bis; DO 8

Ed. catalana: 1732 (SCHIB, «Els Nostres Clàssics», Barcelona; SANTANACH, NEORL, VII.

2. F. 71^{r-v}:

{Ryt(b)mus de uana mundi gloria}

Cur mundus militat sub uana gloria

Cuius prosperitas est transitoria;

Tam cito labitur eius potencia

Quam uasa figuli, que sunt fragilia.

Plus crede li[t]teris scriptis in glacie

quam mundi fragilis uane fallacie:

fallax in premiis uirtutis specie

quid unquam habuit tempus fiducie

Credendum magis est auris fallacibus

quam mundi miheris (miseris) prosperitatibus

falçis insompnii[s] quam uanitatibus

falcis et studiis ac uoluptatibus.

Dic ubi Salomon, olim tam nobilis,

vel Samson ubi est, dux inuicibilis,

vel pulcer Absalon multum mirabilis

uel dulcis Jonatas multum amabilis

quo Sezar abiit, celsus imperio,

vel diues splendidus totus in prandio. {f. 71v}

Dic ubi Tullius, clarus eloquio,

vel Aristotiles, summus ingenio:

Tot clari proceres, tot rerum spacia,

Tot ora presulum, tot regum forcia
 Tot miri principes tanta potencia?
 In ictu occli clauduntur omnia,
 Quam breue festum est hoc mundi gaudio:
 Ut umbra hominis est eius gloria,
 Que semper subtra[h]unt eterna premia
 Et ducunt homines a[d] rura deuia:
 O esca uermium, o massa pulueris,
 O ros, o uanitas, cur sic extolleris,
 Ignoras penitus utrum cras uixeris.
 Fac bonum omnibus quam diu poteris.
 Hec carnis gloria, que magni penditur,
 Sacris in literis flos feni dicitur /
 Vel leue folium, quod uento rapitur.
Qui scripcit scribat, semper cum domino uiuat.
{Rbhtmus de uana mundi gloria}

La caixa d'escriptura és de 130 x 100 mm, partida en dos corondells, entre els quals hi ha 6 mm de separació. Fins al f. 31^r, aquesta columna de separació és partida mitjançant una línia vertical al mig; ja en el f. 31v l'espai entre els dos corondells no té línia de separació. El darrer foli, aquell en el qual hi és copiat el 'rythmus', és escrit a tota amplària de línia. En el cos del volum, són assenyalats tant el marc de la pàgina com cada una de les línies al seu interior. Això no obstant, el nombre de línies no és uniforme: trenta fins al f. 31^r, trenta-dues a partir del f. 32^r, trenta-set a partir del f. 55^c, trenta-vuit en el f. 66^c. Copista únic. Lletra gòtica librària. Els títols són en vermell, en les capitals alternen les línies blava i la vermella fins al f. 44b, després desapareix l'alternància i resta només el color vermell. Les línies inicial i final d'algunes pàgines són aprofitades per allargar els pals d'algunes lletres. La composició final: «Cur mundus militat...» és escrita amb tipus de lletra més gran, l'emprat per a llibres destinats a escoles de gramàtica.

El *Rbhtmus* és una reelaboració del conegut tema *Ubi sunt?*

Volum copiat al Llenguadoc (Montpelher?), fou després propietat d'algú de parla catalana.

Aquest volum és esmentat, però, si no m'erro, no analitzat per Lola BADIA, Joan SANTANACH, Albert SOLER, *Le rôle de l'occitan dans la production et la diffusion des oeuvres de Raymond Lulle (1274-289)*, dins *La voix occitane*, par Guy LATRY, I, Presses Universitaires de Bordeaux, s. a., 369-408; esment a pàg. 402.

I 117 Sup.

OBRADOR, 612-613; OTTAVIANO, 7, núm. 3

Volum restaurat recentment tal com fa constar la inscripció de l'actual foli inicial de guarda: «Restaurato a Praglia nel febbraio 1953». Enquadernació amb pell rossa recobrint fusta. Superfície de coberta: 312 x 205 mm. El volum és tancat amb dos gafets, potser salvats de l'enquadernació primitiva. El lloc és llis, partit en quatre seccions per tres cosits; la secció inferior porta escrit amb lletres daurades: «I. 117 SUP.» Ultra l'actual foli inicial de guarda, introduït en la darrera enquadernació, abans esmentada, tenim al començament quatre folis protectors (numerats 1-IV) i un a l'acabament (numerat I ult.). En aquests i en els quatre folis finals del cos del volum, romasos en blanc, trobem anotacions que permeten de resseguir les grans etapes de la història del volum. La més antiga, ratllada, es troba en el f. 183^v i diu: «Aquest libre de Principis de [philosophia] lo é rebut io, gabriel dez clapés, / de sor Catharina, mare de las resclusas de Sancta / Margarita, lo qual era de las scolas et de [...]»; en el mateix foli, cara recto, hi ha un escrit de deu línies i mitja, en clau. Al f. 180r trobem aquesta altra: «Este libro houo Juan de Arzeo en Barcelona por .18. reales y más, por trasladar en castellano y de su mano un otro libro de Raymundo contra el antixristo. Teníale un honrrado viejo y cavallero, llamado Francisco Roser Badia, y avíale costado 51 reales y él le estimava mucho. Y la vía por do vino a sus manos es estraña y larga de contar, ,quia in terra deserta, in via et in aquosa, sic in sancto apparuit sibi, ut videret virtutem eius, etc. Laus Deo, omnium rerum A et OMEGA». I en la cara verso del mateix foli: «I ult.», una altra anotació en un fragment de pergamí, que conté nova informació, escrita amb lletra diversa de la de Juan de Arzeo: «Al muy magnífico señor don Juan Mercader, señor de Chest del Campo». Un altre fragment de pergamí es troba en el f. I inicial; porta aquesta frase: «Déu qui és ens conplit coué bé». Les altres notes, escrites en el f. II^r, són italianes: «Filosofia divisa in varii trattati». I amb lletra diversa, posterior: «Con un trattato di medicina in lingua antica catalana, come pare, di Raimondo Lullo». I més avall l'actual signatura: «I. 117 Sup.».

El cos del volum és constituït per 181 folis de paper, numerats amb xifres àrabis, escrites aquestes en general amb llapis i algunes amb tinta. La superfície de la pàgina és de 288 x 202 mm. Els 181 folis són actualment repartits en quinze plec. Només d'obrir-lo per la primera pàgina, hom veu que la lletra és de la mateixa mà del *Blanquerna* de Munic, BSB, Cod. Hisp. [Cat.] 67 (cf. *Els manuscrits...*, I, 89-93).

El primer plec és coix, de 6 / 7 (ff. 1-13); manca, doncs, la primera meitat del full exterior, que segurament no fou escrita, com l'actual f. 126, que precedeix el segon tractat. Filigrana: M de cames corbes somada de creu (Cf. BRIQUET, núm. 8349). Reclam a la darrera pàgina. La restauració ha introduït

dos relligats en el plec, un de reforçat entre els actuals folis 6 i 7, i un altre de senzill entre els actuals folis 12 i 13. L'existència de numeració combinada de lletra i xifres romanes en els fulls dels plecs IV i següents i el fet que les lletres numeradores dels plecs siguin la ,d' i següents condueix a suposar que també el primer plec tenia els fulls numerats, que la numeració era ,aj' - ,avij', i que aquesta ha desaparegut, potser tallada per la guillotina en l'enquadernació.

Els plecs segon (ff. 14-25) i terç (ff. 26-37) tenen característiques idèntiques: constituïts per sis fulls doblats (6 x 2) i, per tant, dotze folis; tenen la mateixa filigrana del primer plec; el relligat és normal, reforçat amb franja de vitel·la. La numeració dels fulls, ara inexistent, devia ésser feta amb ,bj' - ,bvj' en el segon plec i ,cj' - ,cvj' en el tercer.

Els plecs quart (ff. 38-49), cinquè (ff. 50-61), sisè (ff. 62-73), setè (ff. 74-85), vuitè (ff. 86-111), dotzè (ff. 140-151), tretzè (ff. 152-163) i catorzè (ff. 164-175) tenen les mateixes característiques que els dos anteriors, amb la sola diferència de la numeració dels fulls dins cada plec, que és, respectivament ,dj' - [,dvj']; ,ej' - [,evj']; ,fj' - [,fvj']; ,gj' - [,gvj']; i ,hj' - [,hvj']; i ,mj' - [,mvj']; [,nj'] - [,nvj']; i ,oj' - [,ovj'].

Els tres plecs novè (ff. 98-111), desè (ff. 112-125) i onzè (ff. 126-139) són formats per set fulls doblats i, per tant, tenen catorze folis; les respectives numeracions dels fulls en el plec són: ,ji' - [,jvij']; ,kj' - [,kvij']; i ,lj' - [,lvij']. En el plec onzè, de més a més hi ha novetat en la filigrana: el full exterior del plec, corresponent als actuals folis 126 i 139, té la marca d'unicorn rampant de cos sencer (cf. BOFARULL, 690).

El darrer plec, finalment, és format de quatre fulls doblats (4 x 2), equivalents a vuit folis (ff. 176-183). La filigrana és la de l'unicorn que acabem de trobar. La numeració és ,pj' - [,pvj']. No hi ha reclam perquè s'acaba el text.

1. *Déus, qui és ens complit e prima causa de tot quant és, per ta ueritat e uirtut e a ta honor començam a encerchar començaments de philosophia.* Ff. 1^r-123^v. A. Inc.: Con (+m) philosophia sia effecti (+e) de la primera co[sa] (+ausa) e sia instrument e mirall, ab lo qual hom aia conexença de teologia... *Exp.*: ...Questió. Si los apetits naturals estan per les essències o per los éssers composts d'aquelles etcètera. [F. 123^v] Fení Ramon les qüestions del terç cercle de philosophia en la Çiutat de Mallorcha en l'ayn de Mill .CCC. en la encarnatió de déu. E car los .iiij. cercles són abastans, e ell era ocupat per l'Estudi aràbich, no uolch tractar dels altres cercles, dels quals cercles tracte encara alcun home deuot e saui ha glòria e ha laor de nostre senyor déus. B. *De la pràcticha d'aquesta sciència a en solre qüestions.* Ff. 123^v-124^v. Inc.: A solre qüestions pelegrines per esta sciència, pot home hauer arts e manera encerchant les solucions en les rúbriques... *Exp.*: ... De essència, ésser e natura.

Ramon LLULL, *Començaments de filosofia*

Av 81; Lo I, 3; CA 3; PL 100; Bo III, 43; Do 86

Edició: DO NEORL VI.

2. *Déus, qui sots sobirana uirtut, de la qual totes altres virtuts reben començament e perfecció, ab gràcia e ab ajuda uostra, e per entenció de uós honrar e servir, començ l'art qui és dels començaments e dels graus de medicina, per la qual l'umà enteniment s'exalça, sigüent la manera de la art abreyada de trobar ueritat a entende los secrets mediçinals e naturals.* Ff.127^r-179^r. A. *Del pròlech.* F. 127^r. *Inc.:* Com cascuna art aja sos començaments, per ço nós comensam... *Exp.:* ... Dècima és de metàfora. B. Ff. 127^r-179^r. *Inc.:* *De la primera distinció de la desposició d'esta art.* Natura és de enteniment que entena mils per demostració feta per vista e per o-ment que per ohir tant... *Exp.:* ...coué que donem fi als començaments de medicina, los quals són acabats ab ajuda e benedicció de nostre senyor déus. Amén. Amén.

Ramon LLULL, *Art dels començaments e dels graus de medicina*

Av 9; LO VIII, 1; CA 4; PL 11; BO II, A, 9; DO 15

Edició: BO OS II

La caixa d'escriptura és de 190 x 138 mm, sense marca ni de caixa ni de ratlles. S'hi troben vint-i-nou línies per pàgina, escrites a tota amplària. Lletra gòtica librària amb traços corbats, gran i clara, de traç gruixut en les línies verticals. Títols en vermell, capitals i calderons en vermell o blau. Una mà diversa de la del copista, de lletra humanística, escriví revisions de text, tant dins la caixa d'escriptura com en els marges. En general, la còpia es troba en bon estat de conservació, però cap al final, a partir del f. 171, la tinta ha anat cremant progressivament el paper i serà difícil, en algun cas, de reconstruir el text. Al f. 125^v-126^r, hi ha un arbre que presenta realitats naturals, innaturals i contranaturals. Al final del f. 123, són recomptats en llengua catalana els folis tant de la primera part del volum com de la segona. Al f. 181^r, amb la mateixa lletra amb què fou escrita la nota relativa a Juan de Arzeo (f. 180^r), hi ha un text llatí, escrit en clau, però al final del text consten les equivalències entre les lletres. Feta la transcripció, tal fragment comença: «Beatus Petrus...».

Aquest llibre és ric d'història: Llull mateix diu en el colofó que l'acabà a Ciutat de Mallorca el 1300 (és a dir, entre el 25 de març del nostre 1300 i el mateix dia del 1301) i exactament igual que havia passat a París uns quants mesos abans, seguia «ocupat en l'estudi aràbich» (el llatí ‚praeoccupatus‘ és, més que ‚ocupat‘, ‚capficat‘), i la causa era la de salvar Miramar de les mans ‚estudicides‘ de Jaume II de Mallorca, que acabà matant el dit estudi. S'ho vadria un estudi comparatiu entre els dos colofons, el llatí de París 1299 i el català de Mallorca 1300, entre d'altres raons per saber si a l'illa de Mallorca el 1300 Miramar seguia funcionant com a ‚studium arabicum‘.

La còpia de l'*Art sobre començaments i graus de medicina*, deu significar que el primer exemplar dels dos texts copiats ací, fou per a un metge (de l'exemplar més primitiu llegat per Lull a la seva casa familiar de Palma de Mallorca?); d'ell passà a les ‚escoles‘, segurament de gramàtica (de la Seu?), i d'aquestes a les Rescluses de Santa Margarita, on anà a mans de sor Catharina, mare (superiora?) d'aquella casa, d'on anà a les de mossèn Gabriel Desclapers. D'alguna

forma, el llibre, i sobretot el colofó, sembla relacionar-nos directament amb Ramon Llull a Mallorca l'any 1300.

El volum sembla copiat en el pas del segle XIV al XV segurament a Palma de Mallorca, però la seva primera localització sembla ésser la de Barcelona en la segona meitat del segle XV, on fou propietat d'un conegut lul·lista, Gabriel Desclapers; després, ací mateix, en el pas del segle XV al XVI o en començar el XVI fou propietat de Francesc Roser i Badia i després de Juan de Arzeo; de Barcelona passà a València, on el posseí Joan Mercader (ben conegut durant els regnats de Martí l'Humà i Ferran I Trastámara), quan els Mercader valencians ja havien estat ennoblits, i era baró de Xest del Camp. A començaments del segle XVII ja es devia trobar a Milà, on havia ingressat a la Biblioteca Ambrosiana. I a fi de completar el capítol d'informacions, ens assabentem que Juan de Arzeo cap a mitjan segle XVI, sembla a Barcelona, traduï al castellà el *Llibre qui és contra anticrist*, que ell degué trobar en la biblioteca de l'Escola Lul·liana.

N 4 Sup., nunc S. P. 72

OTTAVIANO, 7, núm. 4.

A diferència dels altres exemplars d'aquesta descripció, el que ara ens ocupa és un fascicle de pergamí, de 154 x 134 mm de superfície. Les cobertes també són de pergamí llis, reforçades en el llom amb una franja de pergamí més blanquinos. Presideix la coberta el títol de *Figurae Artis Raymundi Lulli*.

El cos del fascicle és constituït per un plec de cinc fulls de pergamí doblats (5 x 2), cosits al mig del plec, sense numeració antiga. La superfície dels folis resultants del doblatge dels fulls és de 154 x 130 mm; la numeració moderna és escrita amb llapis i amb xifres aràbigues.

El fascicle conté vuit figures circulars en la cara recto dels vuit primers folis, la dels quatre elements en el f. 8^v, altra figura circular presidida per una flor de lis en el f. 9^r, i tres figures de cambres en els ff. 9^v-10^r, de deu, vint-i-vuit i cent trenta-sis cambres, respectivament. Les vuit primeres figures circulars porten en llur respectiu centre les lletres ,A', ,S', ,T', ,V' i ,X'; ,Theologia', ,Philosophia', ,Ius'. No són, però, les figures lul·lianes definitives, car la ,A' no és dividida en nou dignitats, ans en setze, les nou conegudes i, de més a més, ,Perfectio', ,Iustitia', ,Largitas', ,Simplicitas', ,Nobilitas', ,Misericordia' i ,Dominium'.

Són, en realitat, les figures pròpies de l'anomenada època quaternària del Art, que comença amb l'*Ars inveniendi veritatem*, i s'acaba amb motiu de la primera visita a París, entorn el 1290 (cf. ATCA, XXVI (2007), 637-649).

La lletra és gòtica, de transició vers la humanística, i diria que és italiana. Diria, doncs, que el fascicle fou copiat a Itàlia durant el primer quart del segle XV.

N 101 Sup.

OTTAVIANO, 7-8, núm. 7

És un volum enquadernat amb pergamí llis, blanquinós. La superfície de la coberta és de 205 x 157 mm; el llom també és llis; al peu del llom hi ha una etiqueta verda, dins la qual és escrit ,101'. Hi ha un foli de paper per a guarda entre el cos del volum i la coberta i la contracoberta. En la cara recto del primer dels dits folis, trobem la signatura actual i, ja escrit amb bolígraf: «Leonardus Ortiganensis / vide fol. 114^r»; en la cara verso del mateix, hi ha un títol: «Raymondi Lulli, Ars principiorum et graduum medicine, Ars demonstrativa et Ars iuris». Més avall, una ,S' posteriorment ratllada i després ,N. 101'.

El cos del volum és constituït de 124 folis de paper (cf. més avall l'explicació de com és constituït el plec sisè) aplegats en vuit plecs. Els primers cent tretze folis, ultra dos de no numerats, ho han estat amb llapis i amb xifres àrabiques, el darrer amb la xifra romana ,I'. La superfície de cada foli resultant del doblatge dels plecs és de 202 x 150 mm; els vuit plecs resulten constituïts de la forma següent: els dos primers són formats de deu fulls doblats (10 x 2), equivalents a vint folis; la filigrana del primer són unes tisores i una ,Y', la del segon només les tisores (cf. BRIQUET, 3742); el relligat del plec és a la seva meitat i sense reforç; no hi ha ni numeració dels fulls en el plec, ni del plec, ni reclam (aquest segurament tallat per la guillotina amb motiu d'alguna enquadernació, car s'han conservat restes del reclam d'algun plec, tal com anirem veient); els plecs terç i quart són formats de vuit fulls doblats (8 x 2 = setze folis cada un), tenen les mateixes característiques que el segon, amb la diferència que en aquests s'han salvat els reclams; el plec cinquè és de 6 x 2 (dotze folis, ff. 73-84), el sisè de vuit fulls doblats (8 x 2, setze folis), amb una numeració molt estranya: el primer foli del quadern té el núm. 85, en segueix un en blanc, vénen tretze folis amb numeració pròpia i aberrant, del f. 79 al 91, i finalment el darrer en blanc, en conjunt setze folis, corresponents al 8 x 2 i els dos plecs darrers (setè, ff. 92-103, i vuitè, ff. 104-114 i I) de sis fulls doblats (6 x 2 = dotze folis); el setè té reclam, el vuitè no, perquè el text s'ha acabat; les altres característiques són les del quadern segon.

1. Ff. 1^r-40^v. *Deus, qui es summa virtus, a quo omnes alie virtutes recipiunt principium et perfectionem, cum gratia et auxilio tuo et intentione honorandi te ac seruiendi,*

incipio condere librum de arte principiorum et graduum medicine, per quam humanus intellectus auxiliatur sequendo modum artis abreuiate inuentine ueritatis ad intelligendum secreta medicinalia atque naturalia. Inc.: [.]UM quelibet ars habeat sua propria principia, ideo nos componimus... Exp.: ... oportet quod demus finem principii medicine, que perfecimus cum auxilio et benedictione omnipotentis dei domini nostri, cui sit laus, honor et gloria, nunc et semper et in secula seculorum A.M.E.N. Explicit liber magistri R. Lull de primis principii medicine artis

Ramon LLULL, *Ars principiorum et graduum medicine*

Av 9; Lo VIII, 1; CA 4; PL 11; Bo II A, Do 15

SALZINGER, MOG I, 1721; SÁNCHEZ MANZANO, ROL XXXI, 533-560.

2. F. 40^v. *Inc.: A rubeum dat callidum, B nigrum quoque siccum... Exp.: ... Y viridum primo fringentes dant medicinas.*

Alphabetum undecim versuum de gradibus et qualitatibus medicinarum

3. Ff. 41^r-54^r. *Ihs./ Diuina essentia adjuuante incipit liber de regionibus sanitatis magistri Raymundi. Ihs. Inc.: [.]oniam multum est difficilis scientia Medicine eo quia sua principia sunt secreta... Exp.: ... Questio: uita et mors quando indicantur. Solutio. In eodem capitulo jn fine. Deo gracias. Amen.*

M. CCCC. LXXXIIIJ die xiiiiij mensis aprilis Maioricis in domo fratris bartholomei, ordinis sancti Spiritus, quando fuit instratum in Burneo.

Ramon LLULL, *Liber de regionibus sanitatis*

Av 99; Lo VIII, 8; CA 10; PL 118; Bo III, 60; Do 107

MALLORCA 1752; GAYÀ ROL XX (1995).

4. F. 54^{r-v}. A. *Sequitur declaratio figure utilis. Inc.: [.]ec figura significat quod elementa tanto plus maiorem habent intensitatem ... Exp.: ... quod apparet ad sensum per a. b.- B. F. 54^v. Figura.*

Declaratio figure utilis (et sequitur figura utilis in f. 54v)

5. Ff. 55^r-58^v. *Deus, in uirtute tua datur doctrina et modus logice nove ad scientiam iuris et medicine. Inc.: [.]vm jurista et medicus debeant jnuestigare principia generalia... Exp.: ... potest aplicari ad theologiam et omnes alias scientias et ad artificialem praticam ipsam reduci. Deo gracias. Amen.*

Scriptus in Insulis ualeareis die xviiij mensis aprilis M. cccc. lxxxiiiij. Finis.

Ramon LLULL, *Doctrina et modus applicandi novam logicam ad scientiam iuris et medicine*

Av 93; Lo III, 26; CA 47; PL 113; Bo III, 57; Do 102 (*apocryphal work*)

EULER, ROL XXIII, 1998.

6. Ff. 58^v-73^v. *Deus, cum tua gratia et auxilio incipit liber de leuitate et ponderositate Elementorum. Inc.: [.]d requisitionem medicorum Ciuitatis Neapolitane hunc tractatum facimus... Exp.: ... Ideo de ipso recipit fleuma maiorem generationem quam aliquis de aliis humoribus. Deo gracias. Amen.*

Perfectus Maioricis in domo fratris Bartholomei Vitalis, ordinis sancti Spiritus, die prima maii M^o CCCC Lxxxiiiij. tempore studii mei. *Explicit iste tractatus gratia et auxilio domini Dei nostri Yhesu Christi et eius genitricis virginis gloriose domine nostre, sancte Maria. Amen.*

Ramon LLULL, *De leuitate et ponderositate elementorum*
Av 58; Lo VIII, 3; CA 6; PL 74; Bo III, 18; Do 62
Ed.: Mallorca 1752.

7. Ff. 73^v-74^v. *Sequuntur hic inferius figure breuiter anotatae quatuor elementorum, et primo de figura ignis*

8. Ff. 75^v-78^v. *Yhesus. Deus, in uirtute potentie tue incipit ars medicine extracta nouiter de arte demonstrativa. Inc.: [.]rs ista hac intentione compilata est ut medicus sub compendiosa speculatione... Exp.: ... per quam utilitatem nos doctrinam dedimus, ut dictum est...*

Ramon LLULL, *Ars compendiosa medicine (sequatur quinta figura de gradibus)*
Av 29; Lo VIII, 2; CA 5; PL 29; Bo II. B. 9; Do 35
Ed.: Mallorca 1752; Barcelona 1978.

Ff. 78-86: en blanc.

9. Ff. 79^r-91^v. *Suscipiant montes pacem et colles iustitiam, psalmo 7°, 1°. Inc.: [.]t si alique materie pro populo in sacra Theologia non sint predicande... Exp.: ...sumam misericordiam nobis donare dignetur, qui in trinitate perfecta uivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen.*

Maioricis jn Payrone.

Explicit sermo siue predica composita per Magistrum (deguí cancell) petrum deguí, insequentem doctrinam R. Lullij, quam presens Maioricis audiui in Payrone, et tunc audiui ab eo artem Raymundi Lullij, Maioricis M^o CCCC^o LXXXV.

Pere DEGUÍ, *Sermo de corpore Christi* (1485)
HILLGARTH 1995.

10. Ff. 92^r-114^r. *Ars juris magistri Raymundi Lull Maioricensis p.: [.]vm uita hominis breuis sit et scientia juris multum proluxa, jccirco ars ista... Exp.: ... quod est impossibile et contra regulas et principia huius artis.*

Explicit Ars juris R. Lullii perscripta Maioricis per me Leonardum Ortezanensem de mense Augusti 1484.

Ramon LLULL, *Ars iuris*
Av 28; Lo III, 50; CA 15; PL 28; Bo B.8; Do 34
Roma 1515; Mallorca 1745.

La caixa d'escriptura té una superfície de 162 x 95 mm i és marcada i ratllada fins al f. 40, amb trenta-tres línies a tota amplària. Després varia i així

trobem, per exemple, 161 x 110 mm i 30 línies al f. 42^v; 165 x 105 mm i 26 línies al f. 53^r. Mà única, la de Leonardus Ortezansensis. Lletra humanística, que diria italiana, cursiva. Títols i lletres capitals amb tinta que vol ésser vermella. Alguna nota fora de text, de la mateixa mà. El text núm. 8 (ff. 75r-78^v) és incomplet, car manca tota l'explicació de la cinquena figura (*Quinta figura, de gradibus*), la de la sisena i tota la segona part del tractat, *De questionibus*. Els ff. 78-85, numerats però romanos en blanc, i el següent, entre el 85 i el 86, no numerat i també en blanc, potser eren previstos per a acabar-hi de copiar allò que manca en el text esmentat.

Leonardus Ortezansensis, a Ciutat de Mallorca entre el 1484 i el 1489.

O 12 Sup.

OTTAVIANO, 15, núm. 17

Volum enquadernat amb pergamí llis. La superfície de la coberta és de 167 x 116 mm; el llom també és llis i porta escrits amb tinta els títols de les obres copiades en el volum: *Ars Notandi, Contexendi, Viendi et Viuendi / atque Inuestigandi particularia in suis uniuersalibus / manoscritto*; al peu del llom hi ha una etiqueta verda que porta la xifra ,11'. Entre la coberta i el cos del volum hi ha dos folis de paper de guarda i entre la contracoberta i el dit cos, un; al recto del primer foli inicial: *Ars Notandi, Contexendi / et investigandi particularia / in suis uniuersalibus, / Opus, ut reor, Raymundi Lulli*: títol i signatura, amb tinta.

El cos del volum és constituït per cent tretze folis de paper, agrupats en set quaderns i numerats amb llaipsis. La superfície del foli és de 150 x 110 mm; les característiques dels plecs són les següents: el primer és constituït per tres folis doblats (3 x 2 = 6 folis), el primer dels quals folis és enganxat a la cara interior de la coberta de pergamí; no hi ha numeració ni dels fulls dins el plec, ni dels plecs en el volum. La filigrana és la corona (cf. PICCARD, *Krone*); el relligat és al centre del quadern, sense reforç. La filigrana segueix essent la mateixa en el paper dels plecs següents, dels quals només canvia el nombre de fulls de què estan formats; i així, el plec segon és constituït de 14 fulls doblats (14 x 2 = 28 folis, ff. 6-33), els següents, del terç al vuitè, per vuit fulls doblats (8 x 2 = 16 folis).

+Jhs+. DE TITULO ARTIS NOTANDI. *DEus, summe recollibilis, intelligibilis et amabilis, propter te Jncipit Ars Notandi, Contexendi, Viendi et Viuendi atque Inuestigandi particularia in suis uniuersalibus / (De undecim gradibus propositionis) canc.* a. F. 1^r. *De prologo. Inc.: Vnde sermoni et traditioni, de quibus infra, totius predictae artis... Exp.: ... agresus ad sermonem formalem, qui de ipsa arte.* b. Ff. 1^r-33^r. *De vndecim gradibus. Inc.: Primus gradus fertur de titulo, de*

quo supra... *Exp.*: ... Contextura nomen est consistentia ymaginum et loccarum (?) notarum sub et in terris unitatis. c. Ff. 34^r-57^v. *Deus Summe recolibilis, intelligibilis et amabilis, propter te incipit brevis (!) introductorium artis notandi, contexendi Et inuestigandi particularia in suis uniuersalibus. Et preparatio ad ipsam artem adipiscendam. Inc.*: Et primo, ars ipsa notandi, ideo dicitur ars propter precepta in ipsa contenta... *Exp.*: ... cuius titulus subinfertur in penitentiarum. d. Ff. 58^r-65^r. *Deus summe Recolibilis, Jntelligibilis et Amabilis, propter te incipit ars notandi, contexendi et inuestigandi particularia in et sub suis uniuersalibus. Inc.*: Que supra tamquam ymago omnibus proposita et tamquam... *Exp.*: ... et sic actenus incipit sermo, qui de 2^a nota. e. Ff. 66^r-93^r. *De arte notandi, contexendi et inuestigandi particularia in suis uniuersalibus per secundam notam. Deus, summe Recolibilis, Intelligibilis et amabilis, qui sine Minoritate et Maioritate perseueras in summa equalitate durationis, veritatis et bonitatis absque mixtione, propter te incipit 2° nota artis notandi, etc., in qua de gradatione nostre ymaginis. Inc.*: Hec nota secunda fertur de gradatione nostre ymaginis... *Exp.*: ...et summe amabilis et desiderabilis. Explicite secunda nota artis notandi, contexendi, viandi atque vivendi atque inquirendi particularia in suis uniuersalibus. Anno Domini M. 4. 67. Et incipit .3^a. nota, in qua et sub qua de uniuersis contexturis rerum omnium. f. Ff. 93^r-99^r. *Deus, Summe Recolibilis, intelligibilis et Amabilis atque immaterialis et tua infinitate dignitatibus incomprehensibilis, immensus et eternus, propter te incipit .3^a. nota artis notandi, in qua et sub qua atque per quam investigatur multitudo et uniuersalitas particularium contexturarum peculiarium ymaginis secundum vtramque proportionem, videlicet prime que refertur ad theoreticam et secunde que refertur ad practicam aut continuationem theoretice. Inc.*: [.]ota secunda artis notandi explicata, id est, nota gradationis... *Exp.*: ... quantum ad continuationem theoretice sub contextu 3^e note. Incipit .2^a. contextura sub (pnâ: qua?) via scolastica fertur de voce. g. Ff. 99^v-113^v. *Deus, dignitatibus ineffabilis, qui summe es Recolibilis, intelligibilis et amabilis, propter te secundo incipit contextura, que fertur de voce in 3^a. nota. Inc.*: [.]ec contextura secunda sub contextura .3e. note fertur de voce... *Exp.*: ...N. finit antecedentem sillabam... (text tallat ací).

AUCTORIS IGNOTI, *Ars notandi, contexendi et inuestigandi particularia in suis uniuersalibus*

La caixa d'escriptura és ben marcada i puntuada en les pàgines romanes en blanc (ff. 6-13) i amida 89 x 65 mm; en les pàgines escrites té mides més grans: 104 x 75 mm en el f. 2^r, 107 x 72 mm al f. 18^r; 91 x 67 mm al f. 50^r. El nombre de ratlles és també divers: vint-i-cinc, trenta-set i vint-i-cinc, respectivament. El llibre fou escrit per almenys tres mans diverses, que escriviren amb tipus diferents de lletra humanística entre els folis 1-33; segueix lletra gòtica semibastarda força rodona del f. 34^r al 104^r; i torna una de les lletres humanístiques, tirant a librària, fins al final. Títols i calderons en vermell. Moltes notes marginals de mans diverses.

M'inclinaria a pensar que fou escrit a Itàlia durant la segona meitat del segle XV, entorn de l'any 1467.

O 87 Sup.

P[ier] E[nea] GUARNERIO, *Contributo agli studi lulliani*, dins «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», II (1908), 497-519; OBRADOR, 606-607; OTTAVIANO, 15, núm. 18; Josep PERARNAU I ESPELT, *Entorn d'una afirmació d'A. Bonner relativa al ms. de Milà, Ambrosiana, O 87 Sup.*, dins «Studia Lulliana olim Estudios Lulianos», XXXI (1991), 67-72; TENGE-WOLF, CCCM, CLXXXI, 78* i notes 146-147.

Volum enquadrerat amb pergami blanquinós. La superfície de la coberta és de 222 x 154 mm; el llom també és de pergami llis; al seu peu, una etiqueta verda, dins la qual hi ha la xifra ,87'; al capdamunt, l'anagrama de Crist, estilitzat. La cara interior de la coberta té inscripció-títol: «Raymundo Lullo, le figure dell'arte Cabalistica in spagnolo», i la signatura actual. Hi ha tres folis de paper de guarda al començament del volum i un a l'acabament; en el primer dels inicials, cara recto: «Raymundi Lulli Ars magna, lingua hispanica. Item, La doctrina dels infants».

El cos del volum és constituït per noranta-vuit folis de paper, amb superfície de 211 x 149 mm. Volum factici, suma de tres unitats: I: ff. I-V i 1-62; II: ff. 63-80; III: ff. 81-98.

I

El primer bloc és constituït per sis plects de paper. El primer és un únic full doblat (1 x 2, ff. IV-V); la filigrana és del cap de bou amb quart de lluna entre les banyes; relligat pel mig, sense reforç. El segon plec és de cinc fulls doblats (5 x 2), equivalents a deu folis (ff. 1-10); la filigrana és la dels tres turons somats de sageta. No s'hi veu numeració ni del plec ni dels fulls dins aquest. Relligat pel mig del quadern; reclam final. Els tres plects següents són uniformes, tots de sis fulls doblats o de dotze folis; la filigrana és el cap de bou traient la llengua per la boca; no s'hi veu numeració ni de fulls ni del plec; relligats pel mig del quadern, sense reforç; reclam al final. El plec sisè o darrer d'aquesta primera unitat és de vuit fulls doblats (8 x 2, ff. 47-62) i, tret del reclam, ací inexistent per ésser final de text copiat, les altres característiques són les dels tres plects anteriors.

1. Ff. IV-V. En aquests dos folis, que ja pertanyen a la primera unitat bibliogràfica, hi ha: f. IVr: Est Francici Torrella; f. Vr: tres anotacions, la segona i tercera idèntiques, encara que escrites de mà diversa, sobre el concepte de ,composició'; f. Vv: Encapçalament de l'*Art breu* en llengua catalana, corregint la més primitiva, que es troba en la pàgina següent (f. 1r).

2. Ff. 1^r-44^r. *Inc.*: *Senyor déu, ab ta gràcia {gran}, sauiesa e amor comença aquest libre, lo qual és apel·lat {l'art} breu, lo qual {que} és yma{t}ge {e semblansa} de l'art, que axí és apel·lada {magna, (que canç) la qual axçi és intititada: O déus, ab la tua sobirana perfecció comensa l'Art General e Darrera. a). {Pròlech e diujsió d'aquest libre}. F. 1^v. *Inc.*: La raó per què fem aquesta art breu és per ço que l'art gran [magna] pus leugerament sia (con)sa/ebuda... *Exp.*: ...La viij. de la manera de mostrar o ensenyar aquesta art. E primerament de la primera part direm, axí com se seguirà. b). Ff. 1^v-44^r. *Inc.*: *De la primera part, la qual {que} és del alfabet d'aquesta art.* Nosaltres posam nom alfabet en aquesta art... *Exp.*: ...l'artista o lo mestre deu ensenyar a aquells scolans de les coses damunt dites.*

A honor e a lahor de déu e de la pública vtilitat acabà Ramon aquesta (!) libre en Pisa en lo monester [monestjr] de sent domingo lo mes de gener en l'any de la encarnació de nostro senyor ihesu christ M ccc e set (1308).

Ramon LLULL, *Art breu en traducció catalana*

Av 121; Lo III, 38; CA 53; PL 142; Bo III, 85; DO 126

Bo OS, I, 533-599.

3. Ff. 44^v-61^r. *De la regla de B. Inc.*: AQUESTA regla és de posibilitat, la qual en tres maneres consideram, ço és, segons afirmatió, dubitatió e negatió. Segons la afirmació, per ço que, ençercant veritat en lo principi de la inquisitió, la vn o l'altra dels contraris sia sopusat ésser possible... *Exp.*: ... Car dife-rència no és innada, mas és adquirida. Car per ocasió són principis. Finis.

Ramon LLULL?, *Explicació de les regles i de la segona figura*

4. F. 61^v. Taula d'equivalències de les nou lletres de l'alfabet lul·lià i de les sis altres llistes.

5. F. 62^r-v. Dues notes: una sobre la mixtió de bondat i grandesa; i una altra desplegant la prova lul·liana de l'Encarnació.

La caixa d'escriptura és de 136 x 87 mm i vint-i-una línies en el f. 5^r. Tant marc com línies són assenyalats amb plom fins al f. 10, després només segueixen les dues línies verticals del marc, fetes a pressió. Al f. 24^v trobem vint-i-dues línies. Dues mans predominants: els folis 1-10 són escrits amb lletra gòtica semibastarda; els ff. 10-62 ho són amb lletra humanística. Els títols, els calderons i les majúscules només són escrits en vermell. Moltes notes, tant interliniars com marginals, afegides a l'*Art breu*, són escrites amb un tipus de lletra de transició al ja plenament humanístic. D'entre tals notes destaquem les següents: «Est Francici(!) Torrella» en el f. IV^r, i un guarisme que sembla ,23', sota el qual hi ha un ,13'; «Lo món és .j. e és en .iij. coses, ço és, sensualitat, entel·lectuïtat e animalitat»; al f. V^r; «Matèria, forma e privació són principi de generació e corrupció en los éssers elementats»; «Axí com composició no pot ésser sens matèria e forma e priuació, axí simplicitat és en ésser sens matèria e forma e priuació» (totes aquestes notes es troben en la

mateixa pàgina i han estat escrites amb lletra humanística primitiva, no gaire posterior a mitjan segle XV). «Axí com composició no pot ésser sens matèria e forma e priuació, axí simplicitat és en ésser sens matèria e forma e priuasió» (aquesta nota és escrita amb lletra humanística més tardana, potser del pas del segle XV al XVI). Al f. V^r hi ha una revisió del títol-invocació de l'*Art breu*, revisió que es reflecteix en la nostra transcripció del dit fragment, car les correccions posteriors són col·locades dins parèntesis quadrats [].

II

Aquesta segona unitat és constituïda per un sol plec de paper, format per nou fulls doblats (9 x 2) o divuit folis, els 63-80. La filigrana és la dels darrers plecs de la primera unitat, el bou traient la llengua per la boca. No es veu numeració de fulls. El relligat és al mig del plec, sense reforç. Essent únic el plec, no hi ha reclam.

1. Ff. 63^r-64^r. *Inc.*: No prechs Déu més per lo teu bé / que per honor que li coué... *Exp.*: ...Cascan prouerbi és escrit / per ço que en son loch sia dit. Deo gratias.

Ramon LLULL, *Proverbis d'ensenyament*. Extrets

Av 143; Lo VI, 15; CA 242; Pl 161; Bo IV, 7; Do 142

Ed. d'aquesta còpia: OBRADOR, «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», [II] (1908), 606-607.

2. F. 64^r. «Justa cosa és que aquells que no volgueren mentre pogueren, que com voltran, que no pugen. E axí, féu penitència en aquest món, mentre sou vius, fructuosa y profitosa, perquè labores aprofita al home la penitència, com ell pot peccar e no pecca».

3. F. 65^v. Sis notes en català sobre diversos punts filosòfics en perspectiva lul·liana.

4. F. 66^r. Fragments diversos: sis esquemes ternaris de conceptes (p. e., ,Malicia', ,paruitas', ,defectus'). Després: «Sensuale est illud ens... Intellectuale... Ars generalis est quoddam divinum donum...»

Ramon LLULL, *Ars generalis in pagina una* (?). *Extrets*

5. Ff. 67^r-76^r. *Déu, ab {ta} suma clemència e karitat, comensam aquest libre anomenat La doctrina dels infants*. *Inc.*: Com los infells sien en arror e en falcedat e no creen ni atribuexen a déu compliment ni perfectió, segons que fan los cristians qui a Déu... *Exp.*: ...pinet-se de açò que ha fet de bé per paor o per amor.

Acabada és ab la ajuda del sant spirit la doctrina de aquest dictat dells infans, la qual és fort necessària a saber o mostrar de cor als infants petits per

tal que-s disponguen a servir e honrar déu de manera que puxen e sàpien atènyer la fi per què déus los ha creats.

Sia lo nom de nostre senyor déu ihesu christ beneyt e loat per totes les gents del món. Amén.

Finis.

AUCTORIS IGNOTI, *La doctrina dels infants*

Ed. Pier Enea GUARNERIO, dins «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans» [II] (1908), 514-519.

6. F. 76^v. «Yo, Toni Calaf, fas recort com ha deu del present mes de dezembre any 1565 vingí de Llavant per via de barsalona hanb un llondró del patron Garau d'En Saff, a-nbarquí en Capdepedre y comansí ha-pandra de cantar y d'escriura. Nostro Senyor m'encamín a son sarviti amén».

7. FF. 77^v-79r. *De regulis. Inc.*: ,Vtrum' habet dubitationem, affirmationem, negationem... *Exp.*: ...et sic bonum est et agit bonum finaliter.

¿Fragment de Ramon LLULL, *Ars generalis in pagina una?*

8. F. 79^v. «Deus est illud ens, in quo bonitas, magnitudo, eternitas... et aliquo non indiget».

Ramon LLULL, *Definitio Dei ex Arbore Philosophie desiderate*

9. Ff. 79^v-80^r. *De arte morali. Inc.*: Ars moralis est ordinare potencias et aplicare ipsas ad virtutes per multiplicacionem suorum actum (!) et per mortificationem vitiorum. Artificiare moralitates est inquirere propria obiecta potenciarum et presentare quo[d]libet obiectum sue proprie potencie omnibus. Duracio est proprium obiectum memorie et veritas intellectus et bonitas voluntatis. Cum recolis veritatem, facias durare illud recolere, ut intellectus ipsam multum posit intellegere. Cum recolis bonitatem facias multum durare illud recolere, ut voluntas ipsam amare posit. Intellege et dilige duracionem bonitatis et veritatis, ut duret tuum intellegere et diligere. Intellege duracionem bonitatis ut voluntas diligat duracionem veritatis. Dilige duracionem veritatis, ut intellectus intellegat duracionem bonitatis. Quilibet (!) potencia placitum habet quando alia suum accipit obiectum. Intellectus appetitum habet [f. 80r] quod voluntas diligat suam potestatem, et voluntas habet appetitum quod intellectus intelligat suam potestatem. Cum recolis justiciam aut aliam virtutem, in ipsa recolas suam duracionem, veritatem et bonitatem. Sicut intelligis et amas virtutem, perseueres in recolendo ipsam. Tradas obiectum justicie aliis virtutibus, ut ipsum custodiant et multipliquent. Obiectum cuiuslibet vicii representa cuilibet virtuti, ut virtutes ipsum destruant. Obiecta tuorum sensuum representa cum virtutibus, potenciis tue anime. In obiecto oculorum recolas finem videndi secundum bonitatem, veritatem et secundum alias virtutes. Concorda virtutem cum virtute et pone contrarietatem inter virtutem et vicium. Pone ordinem in concordancia potenciarum virtutum et

in contrarietate virtutis et vicii. Multiplica duracionem recolendi, intelligendi et amandi virtutes et in odiendo vicia. In tua inuestigacione pone ante intellectum et pone modum voluntatem et memoria (!) in medio et habeas spem in auxilio dei.

AUCTORIS IGNOTI, *De arte morali*.

La caixa d'escriptura és de 127 x 80 mm en el f. 72^r. Les característiques del text de la part central del plec i també les dels ff. 77^v-78^r són les de la segona mà del conjunt anterior. Les anotacions dels folis inicials també semblen de la mateixa mà que escriví la major part de les anotacions en el conjunt primer. Les darreres pàgines (ff. 78^v-79^v) semblen del mateix copista que les immediatament anteriors, però la seva lletra hauria evolucionat vers la humanística, bo i aprofitant tot l'espai de la pàgina. El *De arte morali* (ff. 79^v-80^r) és escrit amb lletra plenament humanística dins caixa de 173 x 125 mm; els títols, les capitals i els calderons del text núm. 5 són en vermell.

III

Aquest darrer conjunt és constituït per un sol plec de vuit fulls doblats (8 x 2), per tant, per setze folis (ff. 81-96). El relligat és al mig del plec, sense reforç. La filigrana és un cap amb elm, antena i estrella, semblant al de BRIQUET, 15692. Es conserva la numeració primitiva dels folis en vermell, amb xifres romanes.

Ff. 81^r-95^v. (I^r-XV^v). (*De Diffinitionibus* man saec. XVI). *Diferència. Concor-dança. Contrarietat. Inc.*: Sensual és aquella cosa que sent o és sentida per los senys corporals, ço és a saber veent, hoynt, odorant, etc., axí com són... *Exp.*: ... Odoratiua, gustatiua, tactiua e affatiua. *De la ffi.* [F.95^v] [ab] correcció de santa mare església és acabat aquest petit libre a honor, laor, glòria e reuerència del gloriós vnjuerssal redemptor e de la sua gloriosa mare. / deo gracias.

AUTOR DESCONEGUT, *Llibre de definicions lul·lianes*

Ed. BADIA, 1983 (cf. ATCA, IV [1986], 467-470; i «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia», II (1988), 197-199).

La caixa d'escriptura és de 160 x 102 mm al f. 91^r (XI^r), amb vint-i-set línies en la mateixa pàgina, les quals són vint-i-nou en la pàgina anterior. Lletra única, humanística incipient, clara. Les xifres a l'interior del text són aràbigues. Els títols, les lletres capitals, els calderons, els subratllats, les paraules-guia al marge del text són escrits amb tinta vermella.

Es possible de resseguir el procés de formació de l'actual conjunt. Les dues primeres unitats, tot i haver sorgit de forma independent, deuen procedir del mateix obrador i, de fet, semblen haver-se unificat en un moment anterior a la constitució del conjunt actual, car sembla assenyalar-ho la nota indicadora del contingut que hi ha en el primer dels actuals folis de guarda inicials, on no és

esmentat el *Llibre de definicions*. Aquest, en canvi, té origen totalment divers, tal com demostra la seva numeració primitiva dels folis amb xifres romanes, exclusiva d'aquesta tercera unitat; i la nota inicial, a la qual m'acabo de referir, sembla indicar que els dos conjunts primers ja eren units en un moment en el qual la tercera unitat encara no se'ls havia afegit, constituint així el conjunt actual; si les dades a les que m'acabo de referir fossin segures, el conjunt actual hauria estat constituït ja a Itàlia (recordem que la nota indicadora del contingut és en italià).

Tercer quart del segle XV.

P 198 Sup.

OBRADOR, 612; OTTAVIANO, 17, núm. 23; RUBIO, ROL, XXXII, XLII-XLIII.

Volum enquadernat amb pergamí blanquinós i llis, la superfície del qual és de 280 x 220 mm; llom també llis, al capdamunt del qual hi ha una xifra, que sembla ,181', més avall ,56' i al capdavant, dins etiqueta verda, ,198'. La signatura actual figura en la cara interior de la portada "P. 198. Parte superiore". Al començament, tres folis de paper, de guarda; en el primer d'aquests folis, cara recto, hi ha els títols de les cinc obres copiades en aquest volum: *Ars demonstrativa / De XIV articulis catholicae Fidei Romanae Ecclesiae / Liber propositionum secundum Artem Demonstrativam sive Ars propositionum inventionum omnium particularium in omni scientia / Liber super Psalmum Quicumque vult, in quo fides traditur, sive expositio fidei catholicae / Liber Amici et Amati*"; al final, entre el cos del volum i la contraportada, un sol foli de paper de guarda, en blanc. En el f. 1' de pergamí, de dalt a baix, hom pot llegir: ,1492' / ,Ventura' / «Iste liber est Johannis Gancii [*lect dub* Sancii? / Nancii?] de Lur...». / «Jste liber / est congregationis sancte Justine, deputatus monasterio sancti Nicolai de Littore / signatus numero 7».

El cos del volum és constituït de 182 folis de pergamí, la superfície dels quals és de 265 x 200 mm; són distribuïts en setze plecs; la numeració consecutiva dels folis és amb llapis i amb xifres àrabiques. Els quatre primers plecs són constituïts per sis fulls doblats (6 x 2: dotze folis) (ff. 1-48); el cinquè (ff. 49-56), per quatre fulls doblats (4 x 2: vuit folis); els quaderns sisè a onzè, altra vegada de sis fulls doblats cada un (6 x 2), ff. 57-128: el quadern dotzè torna a ésser de quatre fulls doblats (4 x 2 = ff. 129-136); els dos següents, tretzè i catorzè, de sis fulls doblats (6 x 2 = ff. 137-160); el quinzè de cinc fulls doblats (5 x 2 = ff. 161-170) i el setzè i darrer, altra vegada de sis fulls doblats (6 x 2 = ff. 171-182). Els plecs són relligats pel mig, sense reforç; al final, cada un té reclam, fora del cinquè, dotzè i setzè, perquè en tots tres s'acaba un text. La numeració de fulls dins el plec i dels plecs és ben particular: en

general, la numeració dels fulls a l'interior del plec és escrita amb tinta verda en l'angle inferior dret dels folis de la primera part del plec, recto, però cada plec té la seva numeració especial; i així, els fulls del primer plec són numerats amb xifres romanes; els del segon amb lletres minúscules que van de la [a] a la f; els del tercer amb ratlles horitzontals sobreposades para·lelament; els del quart tenen una ratlla vertical i sota d'aquesta una lletra minúscula; els del cinquè, al revés, una lletra minúscula, i sota ella hi ha una línia vertical; els del sisè porten el conjunt ,oa' - ,of'; els del setè, lletra minúscula i sota ella una ,o' vermella; els del vuitè, lletra minúscula i damunt ella, la ,o' amb tinta vermella; els del novè, el conjunt ,ao' - ,fo'; els del desè són numerats amb xifres romanes ajagudes; els de l'onzè amb les minúscules ,a' -,f', amb tinta vermella; els del dotzè, lletra minúscula i damunt ella ,o' vermella; els del tretzè, el conjunt ,ao - ,af', amb tinta verda; els del catorzè, lletra minúscula somada de línia vertical, amb verd; els del quinzè amb lletres minúscules, amb línia vertical sota; i els del setzè, repeteixen les xifres romanes, però amb tinta vermella. Els plecs tenen una creu del mateix color de la numeració respectiva, marcada en el primer foli de la segona meitat de cada plec. Hi ha numeració moderna amb llapis en l'angle superior dret de les pàgines recto.

1. Ff. 1^v-55^v. A. Ff. 1^v-2^r. Les nou figures circulars i les quatre dels elements de la primera versió de l'Art Lul·liana. B. Ff. 2^c-55^v. *Deus, qui clarificatio es totius intellectus dum ipse te cognoscit et qui es beatitudo totius uoluntatis, dum ipsa te diligit, tua excellentissima uirtute, gratia et benedictione, Jncipit ars demonstratiua.*
 a). F. 2^{c-d}. *De prologo. Inc.:* Quoniam hec ars demonstratiua sequitur regulam artis compendiose... *Exp.:* ... quarta et vltima est de questionibus in quibus ipsa ars exemplificatur. b). Ff. 2^d-55^v. *Jncipit prima distinctio.* Prima igitur distinctio diuiditur in .xij. figuras... *Exp.:* ...solutio. Nouum nouum, appetitus actus, digestio alteratio, maioritas finis. Explicit ars demonstratiua. Jn nomine domini dei nostri, conseruationi cuius et auxilio eam submitimus, qui regnat per omnia secula verus deus. AmeN.

Ramon LLULL, *Ars demonstratiua*

Av 18; Lo III, 5; CA 17; PL 21; Bo II. B. 1.; Do 27

SALZINGER, MOG III 1721; RUBIO, ROL XXXII.

2. F. 56^a. *Inc.:* «Qui scripsit spribat (!) /
 semper cum domino uiuat. /

Viuat in celis iacobus homo fidelis /

Qui sit frenare linguam sensumque domare /

forrior est illo qui frangit viribus urbes. /

Sunt tria que uere faciunt me sepe dolere: /

Est primum ducum (?) Quoniam scio me moriturum /

Est aliud dando fletus quia nescio quando /

Inde magis flendo quia nescio quo [remena *canc*] remanebo.

Si tu sentires quo uadis et unde uenires /

Nunquam gauderes, sed in omni tempore fleres /
 Sunt tria que puerum faciunt dimittere clerum /
 Sumere sepe merum, gula uentris, amor mulierum. /
 Sunt tria gaudia: pax, sapientia, copia rerum: /
 Hec tria destruit, hec tria poluit ars mulierum. /
 Rusticus est uere, qui turpia de muliere /
 Dicit, nem uere quia sumus de muliere. /
 Femina res fragilis, res lubrica, res puerilis,
 Debilis, indocilis, nil in ea nisi lis.
 Omnes scire uolunt, sed penam ponere nolunt. /
 Omnis homo deum debet amare suum
 Qui bene uult fari bene debet premeditari. /
 Qui be...».

F. 56v, en blanc.

3. Ff. 57^a-136^c. *{d}eus alme, qui cunctipotens es, gloriosissimus et in cunctis tuis nobilitatibus preciosis ineffabiliter infinitus: quoniam tu, Domine mi Deus, creasti me de nichilo ad cognoscendum et diligendum te et honorandum te et tua opera gloriosa, Ideo ego indignus confidens tui gracia, benedictione et auxilio premuniri, hunc librum compilare nunc incipio, qui est de quatuordecim articulis catholice fidei romane ecclesie sacrosancte, quem siquidem compilo ut gentes infideles, que ignorant nomen tuum, domine, te discant cognoscere et amare, qui uiuis et regnas benedictus per omnia secula seculorum. amen.* a). F. 57^{a-d}. *De prologo. Inc.: Quoniam fides est intellectus illuminationis, Ideo in huius libri principio... Exp.: ... Duodecima, de die iudicij, ad quam securi possimus peruenire.* b). Ff. 57^d-136^c. *Inc.: Incipit prima distinctio, que est de dei uinitate. Presens distinctio in tres partes diuiditur... Exp.: ...uiam ueritatis ignorantibus pandere desiderant et cognitionem et amorem domini Ihesu Christi.*

Amen sit pro nobis. / Qui scripsit scribat. / Deus sit nobis et virginem...

Ramon LLULL, *Liber de quatuordecim articulis fidei*

Av 27; Lo IV, 7; CA 19; PL 24; Bo II.B.2.; Do 28

SALZINGER, MOG II (INT. VI), 1722.

4. Ff. 137^v-161^v. [A]. Ff. 137^v-139^f. Dinou figures circulars corresponents a la primera versió de l'Art (la figura A té setze dignitats; hi ha les figures S i T i les de les tres facultats universitàries: teologia, filosofia, dret, virtuts i vicis). [B]. Ff. 139^c-161^v. *[.]eus omnipotens, qui solus et altissimus imperas, ad cognoscendum et diligendum te, domine, incipit liber propositionum secundum artem demonstratiuam compilatus.* a). F. 139^c. *De Prologo. Inc.: Ab arte demonstratiua trahit hoc opus exordium. Et quoniam per ipsius artis modos et regulas... Exp.: ... Quarta uero et ultima modum continet practicandi.* b). Ff. 139^c-161^v. *Inc.: Incipit prima distinctio. Prima huius libri distinctio in .x. partes diuiditur, uidelicet in x. figuras... Exp.: ... Solutio. forma, materia, nutritivum, esse, substantia,*

accidens. *De fine huius libri*. In illius bonitate, largitate, gratia et benedictione, a quo singule emanant bonitates, largitates, gratie et benedictiones, explicit ars propositionum inuentionis omnium particularium in omni scientia breue compendium, theologis breue auxilium, directio philosophantium, necnon in omni casu (!) iuristis uerum reuelans iudicium secundum ordinem ueritatis. Hec siquidem ars est in diuersa ydiomata translationi aptissima ad conuertendum infideles in ueritatis semitam, ut cognoscant et diligant illum, qui regnat et imperat altissimus et omnipotens uerax deus, trinus et unus. Amen.

Ramon LLULL, *Liber propositionum secundum artem demonstratiuam*
Av 23; Lo III, 11; CA 23; PL 26; Bo II.B.6.; Do 32
SALZINGER, MOG III (INT. VIII), 1722.

5. Ff. 162^a173^b. [*Ieus omnipotens, qui es presens esse existens in eternum, per quod esse est quicquid est, quoniam tu, domine mi deus, tam summus es quod omnia comprehendis nec est qui de manu tua possit eruere, ut ergo cognoscaris et diligaris ab ignorantibus te, Incipit iste liber super Psalmum 'Quicumque uult', in quo fides traditur, per quam te credimus, Qui uiuis et regnas (benedictus add in mg) per omnia secula seculorum amen.* a). Ff. 162^a-163^d. *De prologo. Inc.: Multum enim est negocium apertum et adoptabile necnon ualde salutare tractare modum per quem... Exp.: ... quando (?) autem non uult supponere, tunc eius intellectus potest minime operari.* b). Ff. 163^d-173^b. *Incipit prima pars, scilicet: Quicumque uult saluus esse, ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem, quam nisi quisque integram inuiolatamque tanquam seruauerit, absque dubio in eternum peribit. Inc.: Blaqueria in principio signum crucis faciens... Exp.: ... quorum solutionem debitam expectamus ad honorem illius qui trinus regnat et unus, omnipotens summus deus.*

Ramon LLULL, *Liber super Psalmum 'Quicumque uult'*
Av 34; Lo IV, 8; CA 79; PL 46; Bo II.13; Do 39
WOLF, MOG IV (INT. V), 1729.

6. Ff. 173^b-183^d. *Quomodo blaqueria librum amici et amati compilauit [A]. F. 173^{b-d}. Inc.: Quadam die contingit heremitam, qui rome conuersabatur, prout supra dictum est... Exp.: ...homines quos desideraret a diuino amore et desiderio philocapi. [B]. Ff. 173^d-183^d. Incipit liber amici et amati. Inc.: Blaqueria, igitur, consistebat orationibus considerans modum per quem deum cum suis uirtutibus contemplatus erat... Exp.: ...et labores sine premio, ubi homines puniuntur. Quoniam Blaqueria tractaturus(?) erat de libro artis contemplationis, uoluit ideo terminare hunc librum amici et amati, qui explicit ad laudem et gloriam domini dei nostri, qui uiuit et regnat in secula seculorum Amen.*

Ramon LLULL, *Liber amici et amati*
Lo V, 2; CA 199; PL 44g; Bo II.A.17c.; Do 216
LEFÈVRE D'ÉTAPLES 1505; PAX 1517 i 1585; DU MANS 1632; LOHR-DOMÍNGUEZ, "TRADITIO", 1988-1989.

La caixa d'escriptura té 198 x 144 mm i n'és assenyalat tant el marc com les línies, amb el corresponent puntejat. Dos corondells amb 12 mm de separació. Les línies són quaranta-quatre. La lletra és la gòtica formada, menuda (les lletres que no tenen ni pals ni cues, no arriben a amidar ni tres mil·límetres damunt la línia marcada), de traç relativament gros, en conjunt ben proporcionada, amb incipient tendència a la cursivitat. Mà única en tot el volum, diria italiana. Notes als marges, de correcció textual, escrites amb lletra gòtica formada. Hi ha diversos senyals d'atenció, per exemple, als folis 42^v, 98^c; d'altres notes als ff. 91^v i 106^v. Al f. 111^r hi ha un fragment textual esborrat. Títols en vermell, lletres capitals i calderons amb tinta vermella i blava, alternant. Les lletres inicials de llibre o de capítol són ornamentades amb dibuix linial en forma d'arabesc, emprant tinta de colors vermell (predominant), i/o morat, alguna vegada també blau. Bon estat de conservació.

Copiat a Itàlia? La datació seria del pas del segle XIII al XIV.

Y 21 Sup.

OBRADOR, 607-608; OTTAVIANO, 20-21, núm. 35

Aquest volum és enquadrernat amb pergamí blanquinós i llis; la superfície de coberta és de 145 x 103 mm; el llom és llis, al capdavant del qual hi ha una etiqueta blava i en ella la xifra ,21'. A la cara interior de la coberta, figura la nota següent: «Parzialmente restaurato. Nov. 1928. G. Galbiati». Hi ha tres folis de paper de guarda al començament i dos a l'acabament; els dos primers dels tres inicials no són numerats; el segon, verso té la signatura actual amb lletra del s. XVII: "Y.21. p. sup."; sota, s'ha salvat un fragment de paper enganxat al foli, de 65 x 60 mm, escrit en el pas del s. XV al XVI: "Ars parua et varii trattatus. In artem Raymundi / 12"; el terç foli afegit, ara f. 1r, té aquesta presentació: "Raymundi Lulli,/ opuscula varia/ , quorum postremum inscriptum est / Bonifacio VIII, ut ex / praevis versiculis./ Maynardi Monachi compendio/sa notitia Librorum Bibliae / ad Jacobum de Ysenaco"; el f. 1v és en blanc.

El cos del volum consta de dos-cents vint-i-dos folis, en general de paper, la superfície dels quals és de 136 x 96 mm; en el seu estat actual, el volum és factici. Els folis 6-32 corresponen a un exemplar imprès, mancat tant d'indicació de lloc com d'any d'impressió, però possiblement incunable; és escrit no pas amb tipus gòtico-germànics, ans llatins i clars; al seu final hi ha la següent nota de possessió: «Pertine (!) conuentui maioricarum», amb lletra segurament del segle XV; el text imprès és el de l'*Ars brevis* de Ramon Llull. La taula del llibre té la seva setena columna aplanada al peu de la pàgina.

I

Un sol conjunt de quatre folis, ff. 2-5. A l'actual foli 4, hom pot veure un fragment de la filigrana, un guant. Els folis són molt malmesos de la part del llom, raó per la qual no m'ha estat possible de reconstruir el plec inicial, el qual tant podia haver estat de 2 x 2 com de 3/1 com de 1/3.

1. F. 2^r. Quadre de sis equivalències de les nou dignitats i dels principis relatius. (És possible que hi hagués hagut una altra columna abans de l'actual primera, amb les nou lletres de l'alfabet lul·lià, però ara no és visible).

2. Ff. 2^v-5^v. (Sequuntur) Sinonima B et aliorum principiorum. *Inc.*: Bonitas, honestum, pertinens... *Exp.*: ... et etiam magnitudini cum quadranti minutione.

AUCTORIS IGNOTI, *Synonima principiorum*

La caixa d'escriptura és de 106 x 75 mm i dinou línies en el f. 5^r. Lletra humanística semibastarda. En el primer foli, prop el llom, manca text. Cap canvi de color en la tinta ni cap nota.

II

Un plec de pergami, constituït de quatre fulls doblats (4 x 2). Ff. 33-40. Relligat al mig del plec, sense reforç.

1. Sobre els ff. 6-32 hi ha informació en el segon dels paràgrafs inicials de la present descripció. L'èxplícit de l'*Ars brevis* diu "finiuit Raymundus hunc librum pisis in monasterio sancti Dominici in mense ianuarii in anno domini Mcccvij incarnationis D.N.I.C" (f. 32v); en el decurs del text hi ha notes manuscrites contemporànies sobre naturalesa dels successius paràgrafs; algunes són més doctrinals, p., e., al f. 10r, sobre el concepte de 'duratio', o al f. 24r, sobre els correlatius; segons ROGENT-DURAN, les primeres edicions de l'*L'Ars brevis* són dels anys 1481 (núm. 3: Barcelona), 1485 (núm. 6: Roma), 1489 (núm. 10: Barcelona), 1500(?) (Núm. 28: sense indicacions tipogràfiques), 1511 (núm. 44: Barcelona)...

2. F. 33^r-36^r. Quatre figures i set taules de cambres. Al final *Explicít ars generalis*. La figura A té només nou dignitats i per tant és de la versió definitiva de l'Art. El f. 35, dedicat a cambres, té al capdamunt A R C E O.

Els ff. 36^v-40^r han restat en blanc.

Copiat el segle XV.

2. F. 40^v. Una mà posterior, ja del segle XVI, copià aquest sonet:

Conscientia de vnidad artificiosa
 Los muchos conferir en sus respetos
 Juntar principios altos y perfetos
 Con medio natural en toda cosa.

Hazer diffinición no peligrosa
 Y descubrir del ente los secretos
 Sacar de falsedad fuertes obietos
 Con varia mezcla de disputa hermosa.

Perficionar las proprias cognitiones
 Ordenar las agenas mal compuestas
 Hallar con proporti3n saber profundo.

Traer a vna verdad muchas propuestas
 Y proponer altísimas questiones
 Mostrado lo ha Raymundo solo al mundo.

[Juan de] Arzeo

III

Bloc de setanta folis de paper, ff. 41-110, agrupats en vuit plecs; els tres primers (ff. 41-70) són constituïts per cinc fulls doblats (5 x 2: deu folis); el paper té la filigrana de balança (cf. BRIQUET 2372-2413); el lligat de cada un dels plecs té reforç en el centre del quadern i, de més a més, el terç també ha estat reforçat per la banda del llom; hi ha reclam al final de cada plec; no es veu numeració dels fulls dins el plec ni dels plecs en el conjunt. Els altres sis plecs només són formats de quatre fulls doblats (4 x 4: vuit folis); la filigrana del paper sembla ésser la de la mitja lluna; el relligat també té reforç; només manca reclam en el plec i pàgina darrers, per acabament de text; tampoc no hi ha numeració de fulls ni de plecs.

1. Ff. 41^r-104^v. A). Ff. 41^r-67^v. *Inc.*: *Ars generalis est quoddam diuinum donum ut sit humano Jntellektui generale Jnstrumentum... Exp. {f. 67rv): ...Et est in tanta veritate maiorifice quod eternaliter absque omni {seq mo canc} minoritate. Et ita de aliis cameris potest fieri, etc.* (Els folis 68-70 han restat en blanc). B). Ff. 71^r-104^v. *Inc.*: *Sequitur de fundamento artis generalis, quod quidem diuiditur in .6. partes... Exp.*: *...et habet se ad altiorem finem quam aliqua alia creatura.*

(Segueixen dues columnes de noms, una amb els dels signes del zodíac, l'altra amb els de les set planetes; i entre les dues columnes, les adients línies de correspondència).

AUCTORIS IGNOTI, *Commentum artis generalis*

2. Ff. 104^v-109^v. *Inc.*: B. Bonitas. Differentia. Vtrum. Deus. Justitia. Avaritia... *Exp.*: ...Inconstantia est vitium cum quo Inconstans est multifarie variabilis, etc. (Enmig, definicions dels principis, tant absoluts com relatius: ff. 104^v-105^v; *Sensuale est illud ens quodsensibus percipitur...*, fins a l'explicit)

Explicit Ars breuis.

Pertinet Sancte Marie de Ihesu (*ratllat, i damunt: Angelis*) maioricarum.

Ramon LLULL(?), *Ars brevissima in pagina una*

Mà única, que escriu amb lletra gòtica semibastarda, amb tendència a escriure amb lletra cada cop més atapeïda; i així, al f. 41^r trobem una caixa d'escriptura de 95 x 80 mm i vint-i-cinc línies; al f. 74^r, 92 x 77 mm, i 30 línies; al f. 99^r, en canvi, trobem una caixa de 92 x 75 mm i trenta-una línies.

En el segon text, la lletra és més gran, com per exemple, en el f. 107^r, la caixa d'escriptura del qual és de 90 x 80 mm i vint línies. Les dues lletres inicials i els calderons són en vermell. També és vermella la ratlla que assenyala les lletres majúscules. Caldria poder comparar aquest segon text amb el del conjunt II, ff. 33-36 del mateix volum.

Mallorca (?), començament del segle XV (?).

IV

Inicialment, aquest quart conjunt era constituït per un sol plec de paper, de nou fulls doblats (9 x 9: divuit folis); però li fou afegit un sotsplec de dos fulls doblats (2 x 2: quatre folis) en la segona meitat del quadern originari, entre els folis quart i cinquè, que ara són els folis 123 i 128 (els 124-127 són els dos fulls doblats o quatre folis sobrefegits). Ara, doncs, el conjunt és de 11 x 2, ff. 111-132. La filigrana del plec principal és una variant del carro (els raigs de la roda són paral·lels els uns i perpendiculars a l'espiga els altres, cf. BRIQUET 3527-3528). No sembla haver-hi filigrana en els fulls del sotsplec. Els dos relligats són al centre dels plecs respectius, i sense reforç.

1. Ff. 112^r-115^v. Jhs. *Inc.*: Principia prime figure dupliciter considerantur. Aut considerantur in tota suj comjnitae aut respectu substantie spiritualis... *Exp.*: ...quod minoritas est ens circa nichil.

AUCTORIS IGNOTI, *De principiis primae figurae*

2. Ff. 116^r-119^v. *De identitate in communj. Inc.*: Jdemtitas est vnica plurium vnitas cuius species sunt .ix^{em}., scilicet... *Exp.*: ...cuius est albedo substantie albe, sic quod accidencia sunt substantiarum.

AUCTORIS IGNOTI, *De identitate in communi*

3. Ff. 121^r-126^f. *De novem predicamentis. Inc.*: Postquam in parte precedenti determinatum est de creatione primorum principiorum et constitutione substantie... *Exp.*: ...ita quod per naturam non est regressus.

AUCTORIS IGNOTI, *De novem praedicamentis*

4. Ff. 128^r-129^v. *Inc.*: Ad tractandum de Deo quidquid in ipso est essentialiter, oportet considerari duobus modis... *Exp.*: ... et respective perfectum et in omnibus completum sine aliqua inperfeccione.

AUCTORIS IGNOTI, *De essentialibus Dei*

5. Ff. 129^v-130^f. *Declaratio primi principii. Inc.*: Bonitas est ens ratione cuius bonum agit bonum... *Exp.*: ... mediante suo bonificare, per quod talis res est bonificata.

AUCTORIS IGNOTI, *Declaratio primi principii*

6. F. 130^f. *Explanacio Speculativa. Inc.*: Explanacio speculatiua duobus modis habetur, scilicet determinate et indeterminate... *Exp.*: ... mediante suo bonificare, per quod talis res est bonificata.

AUCTORIS IGNOTI, *Explanatio speculativa*

7. Ff. 130^v-132^v. *Sequitur de quaestionibus. Inc.*: Primo, queritur quid sit questio. Est dubitabilis propositio que certam et expressam requirit responcionem... *Exp.*: ... scilicet, in magnitudine magnas, in eternitate durabiles et sich de vbi, de quomodo.

AUCTORIS IGNOTI, *De quaestionibus*

Aquest bloc ha estat escrit per dues mans; la primera copià el text dels ff. 112-119 i el dels ff. 128^r-132^v; és bàsicament gòtica, fortament influïda per la humanística; escrit dins una caixa d'escriptura de 120 x 70 mm, en la qual hi ha trenta-quatre línies en el f. 116^r; però en caixa de 112 x 75 mm amb trenta línies en el f. 128. L'altra mà és humanística molt evolucionada, dins caixa de 100 x 75 mm, amb vint línies en el f. 125^r.

Escrit, tot fa suposar que a Mallorca, entre la segona meitat del segle XV i la primera del segle XVI.

V

Aquest cinquè conjunt és format pels ff. 133-170, agrupats en tres plecs de paper; el relligat és al mig de cada plec, sense reforç. Els dos primers quaderns són de sis fulls doblats (6 x 2: dotze folis), de filigrana que sembla una columna, però deu ésser una torre (cf. PICCARD, *Turm*); tenen reclam al final. El plec tercer és de set fulls doblats (7 x 2 = ff. 157-170); la filigrana és un guant somat d'estrella i de corona, clarament visible en el f. 167; no hi ha reclam, per acabament de text.

Ff. 133r-163v. (*In mg sinist ab imis ad altum Deus, in uirtute tue trinitatis, incipit hec arbor philosophie desiderate. Al man Ars siue arbor philosophie desiderate ad filium. Al man De prohemio*). *Inc.*: Solus eram in ueridario sub vmbra pulcre cuiusdam arboris et considerabam de deo... *Exp.*: ...et de secretis nature noticiam cum ipso poteris habere. *Finis. Deo gracias. Al man* Finita est arbor ista ad honorem et gloriam diuine et sancte trinitatis.

In pag sequenti: "Començó la hera de Maboma ano domini 619".

Ramon LLULL, *Arbor philosophiae desideratae*

Av 44; Lo V, 6; CA 202; PL 59; Bo III, 16; Do 61

Ed.: WOLF, MOG VI, 1737

La caixa d'escriptura és de 100 x 67 mm i vint-i-nou línies al f. 149; la lletra dels ff. 133-159 és gòtica; hi ha trenta-quatre línies al f. 160^r, on predomina una segona mà humanística de la segona meitat del segle XV. És assenyalat el marc de la caixa.

Segona meitat del segle XV. Mallorca (?)

VI

Aquest sisè conjunt és format per dos plecs, un de pergamí-vitel·la i un de paper, més un foli escadusser. Ff. 171-193. El primer quadern té cinc fulls de pergamí-vitel·la doblats (5 x 2: 10 folis). El relligat, sense reforç, és al centre del plec. El quadern segon (f. 181-192), és de sis fulls de paper, doblats, amb relligat al mig del plec, sense reforç; la filigrana és un guant. No hi ha reclam. El darrer foli, el 193, és de paper i és escadusser.

Ff. 171^a-193^v. A). F. 171^a. [*Apostrophe ad Bonifacium VIII*]. *Inc.*: Suscipiat sublimis apex... *Exp.*: ...ut in robur fidei transeat istud. B). Ff. 171^a-193^v. *De probatione articulorum fidei catholicae per necessarias rationes. Et primo probabitur quod Deus est. Inc.*: Ad probationem articulorum fidei accedentes, antequam probemus... *Exp.*: ...arma clericorum sunt armis eorum nobiliora et eciam forciora. C).

De fine huius libri. Factus fuit iste liber vel iste tractatus Rome anno domini .M^o.CC^o. nonagesimo .vj^o. Et completus ibidem in vigilia beati iohannis baptiste precursoris domini nostri ihesu xristi. Cui placeat dominum deprecari ut, sicut ipse fuit preco lucis et luminis et ipsum, qui vera lux est, digito demonstravit suoque tempore fuit gracia inchoata, sic placeat domino ihesu xristo novam lucem mundo infundere, ad cuius lumen ambulantes infideles conuersi nobiscum recurrere occurrant eidem domino nostro ihesu christo, cui est honor et laus et gloria in secula seculorum Amen Deo gracias.

Al final del text una mà italiana del segle XVI afegí: "Papa Bonifacio octavo tenne il pontificato anni octo, mesi octo; cominciò l'anno 1294".

Ramon LLULL, *Liber Apostrophe sive Liber de probatione articulorum fidei catholicae per necessarias rationes*

Av 61; LO IV, 14; CA 87; PL 78; BO III, 24; DO 66

POSA, Barcelona 1504, i en llocs diversos: 1509, 1578, 1598, 1609, 1617, 1651, 1688; WOLF, MOG IV, 1729; ed. parcial: Mallorca 1689

La caixa d'escriptura en el plec de vitel·la és de 88 x 65 mm; dos corondells separats per sis mm; hi ha marca i puntejat tant del marc com de les línies. En el plec de paper, la caixa d'escriptura és de 89 x 67 mm, escrita a tota amplària; en ambdós casos, les línies són trenta-sis. Lletra gòtica menuda, de traç relativament gruixut, proporcionada, inclinada a la dreta. Títols, capitals i calderons, en vermell. La lletra dels títols és recta. El text dels ff. 178-181 s'ha de llegir seguint aquest ordre: 178, 180 (aquest foli és assenyalat amb la lletra ,b'), 179 (foli assenyalat amb la lletra ,c') i 181 (foli assenyalat amb la lletra ,d'). Els ff. 194-201 resten en blanc, equivalents a tot un plec.

Mallorca. Segona meitat del segle XIV.

VII

Aquest setè i darrer conjunt és constituït per dos plecs de paper. Ff. 202-222. El primer és format per sis fulls doblats (6 x 2: dotze folis); la filigrana del paper són les tisores (cf. BRIQUET 3742); el segon és coix, de 6/5 (ff. 212-222), en el qual no he reeixit a veure la filigrana; és característic d'aquest conjunt el fet que, en comptes de trobar-se només al final del plec quan el text continua en el següent, el reclam corresponent es troba en cada un dels folis de la primera part dels dos plecs (no, però, en el foli sisè de la primera meitat del plec segon, f. 217). No he vista altra numeració ni de fulls ni de plecs.

Ff. 204^r-222^r.

Anno Domini Millesimo CCCC^o lxxiii^o. Jhs. Venerabili viro, domino Jacobo de Ysenaco, maynardus solo nomine monachus, utinam xristi seruus. *Inc.*: Rogatus a vobis in loco solitudinis... Quoniam, sicut ayt venerabilis pater

beatus bernardus... *Exp.*: ... de premiis que susceptatur est in vita beata et habet capita 22.

Laudetur deus. Explicit brevis et compendiosa noticia librorum biblie.

Fr. MAINARDUS, *Brevis et compendiosa noticia librorum Biblie*

La caixa d'escriptura és de 116 x 77 mm i 21 línies al f. 210^r. Mà gòtica semibastarda castellana, tal com ho demostra la grafia de les ,rr' dobles, semblant a la lletra ,pi' grega, i la duplicació de les ,ss'. Al f. 203^{r-v} hi ha dues llargues notes. La primera diu: «MARIA. Diu sant Bernat: "Ans que pecas, mira lo qui és ofès, Ihesu Xrist, mira la mort, mira lo juý de déu e axí no pecaràs". Capitulus. Com deuem asaborir totas cossas per lo gust, per lo huyr, per lo palpar, per lo mjrar, per lo anar, no fer axí com lo dragon o tragon, qui com ho coma, coma tanto e presto, que lo gosa o feya; o com la nau, qui ab molt vent passa molts vellas e trabuchs, ho com lo payex de la sua sament e hom com lo cauallín, qui confiant de si mesmo hix solo al camp de la paleha e roman morto al soll; e quidquid agagas prodeutes et agas respice finem. L'ome peca per malícia e supèrbia e la muxer per horadura e fada amor, mulier fortis quid (!) inueniet. Nemo, nisi virginem Mariam et illas qui (!) sunt in paradiso, qual (!), qualsauol obra que fan los hòmens, sols la intenció los judicha».

La nota del f. 203^v diu així: «JHS. ix Madij anno domini Mill^o CCCC^o Lxxiij. Per la orella, que no se hou, recipe un poch de sagí de cunil ab vn poch de cotó en volt. *De octaves*: És vingut corpus xristi en la octaua de sent entthoni, feén commemoració de sent entthoni, cap de octaua solemne. Fo en dilluns sent entthoni, corpus xristi en digous. Venc set Johan e cau en lo cap de la octaua de sent Johan [¿s'ha de llegir Corpus Christi?]. ¿Com ho farem? Axí com sa saguex: en la vigília de se[n]t Johan, missa lagide e, après, la missa del corpus xristi cantada. A vespres de sent Johan, commemoració del corpus xristi; e axí matex a matinas, missa e secundes vespres».

El f. 213^v porta «Jhesus Xristus, Maria, Franciscus», encapçalament d'un text no copiat, que confirma que el volum pertanyia a un franciscà o almenys es trobava al seu servei (,ad usum') essent propietat d'un convent franciscà, sembla de Mallorca (¿Sant Francesc o Santa Maria de Jesús de Ciutat de Mallorca?) el 1473.

A 66 Inf.

Rossi, 93-95.

Només són medievals els dos primers folis, de pergamí, a diferència de tot el volum, que és de paper; pel fet de no ésser texts copiats durant l'Edat Mitjana (al f. 34^r trobem una data: 31 X 1566) em limito a remetre a les

infomacions d'En Pietro Rossi, que permeten d'endevinar un autor interessat sobretot per les possibilitats alquímiques d'obres atribuïdes a Llull, com permet de comprendre el títol reportat en el f. 22r: "Brevis et lucida expositio librorum Testamenti Raymundi Lullij..."

Dels dos folis inicials en pergamí Rossi en diu: "ff. 1r-2r: «Disegni geometrici con simboli riguardanti opere di Raimondo Lullo». En realitat són figures en el sentit lul·lià de la paraula, però reelaborades entorn la data abans transcrita; les quatre de la primera pàgina (f.1r), copiades per aquest ordre: S, T, V i A, pertanyen a la primerenca redacció de l'Art, l'anterior al 1290; després, sobretot la central del segon foli (F. 2r), és una reelaboració de la figura circular, amb deu cercles de pergamí o vitel·la sobreposats damunt el foli estable de base (en el f. 106r trobem una prova (o ho sembla) amb cinc cercles sobreposats damunt el del full de paper estable; en el f. 1v, hi ha el quadre de possibilitats dels quatre elements. I així, en el núm. 12, trobem un títol que podria fer referència a les discussions del s. XIV entorn al concepte de demostració i a les seves conseqüències teològiques, però fa referència a la problemàtica de la segona meitat del segle XVI, sobre si l'art de Llull podia pretendre en aquell moment presentar-se com l'epistemologia o la metodologia universal:

12. Ff. 47r: Adversantes Arti Raymundi, duobus modis adversantur (94): la primera branca engloba els que menyspreen: "Spurnunt, dicentes Artem illam esse a) barbaram, b) vanam, c) et laetabundam atque ridiculam; la segona branca inclouria els qui "calumniantur dicentes Principia et regulas Artis esse: a) aequivoca; b) non [veras] causas; c) impossibilia; d) falsa; e) incongrua et impertinentia.

16. Ff. 53r-56v: *Exemplum questionis examinatae per Regulas Artis Raymundi Lullij*. Dubium est in medicina vel in philosophia utrum epar sit organum spirituum naturalium, sicut cor est spirituum vitalium et cerebrum spirituum animalium.

21. Ff. 111r-120r: La vitta di sciascuna cosa che vive si diffinisse nel libro intitolato *De longitudine et brevitate vitae* a questo modo: Intelligendum est animal natura humidum calidumque esse, cuiusmodi vita quoque ipsa habetur...

22. Ff. 120/121r-126r: Appunti e anotazioni su discipline e argomenti vari, fra cui (f. 124r-v): Loca Aristotelis, pro compositione, que probat principia Raymundi esse necessaria...

Temàtica com la d'aquest recull de fragments es troba en d'altres manuscrits de l'Ambrosiana, com és ara A 70 inf, ff.27r-46r, *De quinta parte, nemper de tabula* (...in qua quidem parte ostendi D. Raymundus...) (ROSSI, 98, 7).

A 208 Inf.

ROSSI, 125-127.

Volum factici per juxtaposició dels dos folis inicials i dels dos finals, de pergamí, restes d'un gradual dels ss. X-XI, amb notació musical de Nonantola; dels onze de paper inicials, segurament destinats a taula del contingut, que han restat en blanc; i del cos del volum, de 117 folis de paper; abans d'entrar a l'Ambrosiana havia pertangut a fra Agostino M. Folitini, que ha deixat anotacions diverses en el primer i darrer foli; en aquest hi ha constància del pas a la biblioteca actual: «Hunc codicem, qui fuit S. Mariae Coronatae Mediolani, Illustrissimo Cardinali Federico Borromaeo, bibliothecae Ambrosianae fundatori religiosissimi eiusdem Coronatae Patres simili munere donati humanissime tradiderunt anno 1607. Antonio Olgiato eiusdem bibliothecae, quam primus omnium tractavit, Praefecto».

El cos del volum és constituït per onze plecs, de cinc (els primer, desè i onzè) de cinc fulls doblats o deu folis, els altres (del segon al novè) per sis fulls doblats o dotze folis. Els cinc primers plecs, el setè i el novè tenen reclam. Hi ha numeració antiga dels plecs amb xifres aràbigues en l'angle superior dret de la corresponent primera pàgina; i moderna dels folis amb llapis; conté els següents texts de Ramon Llull:

1. Ff. 2^a-55^a: *Deus excellentissime, cuius imperium quantitate non mensuratur nec tempore, cui nonquam honoris materia deficit neque consistit in termino, cum tua (corr vestra) benedictione et gratia tuoque (corr vestroque) auxilio, intentione qua tue (corr vestre) maiestati celsitudinis ut creaturarum sustinet considerationis parvitas tribuatur, incipit liber de gentili et tribus sapientibus.* a). F. 1a-b. *Prologus: Inc.: [C]um longi temporis participatione infidelium conversationem... Exp.: ... quam fidem judeorum ac etiam christianorum sattagit demonstrare.* b). Ff. 2a-55a. *Inc.: De statu gentilis et congregatione trium sapientum et domine intelligentie. [O]rdinatione divina contigit quod in quadam terra... Exp.: ... Qui huiusmodi disputam scripsit et composuit et qui hunc librum legerit et inspexerit in gloria summi dei sit gratus et placabilis, ut preservetur in hoc seculo ab itineribus, quibus ad inferiorum (?) ignem vadunt illi qui in ira existunt iustitiae summi Dei. Amen.*

Ramon LLULL, *Liber de gentili et tribus sapientibus*

AV 4; LO IV, 4; CA 71; PL 6; BO II.A.4.; DO 11

SALZINGER, MOG II, 1722.

2. Ff. 62^a-85^a: *Inc.: [Q]uoniam anima rationalis est substantia invisibilis et multi sunt... Exp.: ... quod non possit homo ipsas scribere nec extimare. [F]initus fuit hic liber in Rome Civitatis, anno incarnationis Domini nostri*

Yesu Christi MCCXCIII, liber in quo significata est essentia anima (!) rationalis, sua natura, sue potentie et sui actus intrinseci et extrinseci; unde, cum anima sit una pars hominis et melior pars, idcirco iste liber et (!) multum utilis homini ad ciendum (!). Sciatur, ergo, hic liber per hominem, ut per ipsum de se ipso cognitionem obtineat seu habeat, et per cognitionem sui ipsius sciat melius intelligere, recolere Deum et amare. Amen.

Ramon LLULL, *Liber de anima rationali*

Av 62; Lo III, 19; CA 33; PL 79; Bo III, 25; Do 67

PACS, Alcalá 1517; WOLF, MOG VI, 1737.

3. Ff. 86_a-103_b; *Inc.*: [C]um sit decens quod homo sciat quid est homo postquam est homo... *Exp.*: ... adoro te, domine deus sive spiritus, qui amorifics omnes homines bene amantes. Amen.

Ramon LLULL, *Liber de homine*.

Av 86; Lo III, 23; CA 37; PL 105; Bo III, 47; Do 94

WOLF, MOG VI, 1737; Do ROL XXI, 2000.

Han restat en blanc els ff. III-XI, el 1v, els 55v-61v i els 103v-117v. Només el títol inicial del f. 2 és en vermell.

A partir de la pàgina 195 trobem fragments, com en el dit foli, on hi ha un text de vint-i-una línies, disset de les quals són ratllades; les quatre primeres comencen dues vegades així; “Amsus cem clic do tulunudru...”, i “Amsuso cem clic do sursure...”; F. 203r: “MARIA: Diu sant Bernat, ans que pecas, mira... / Capitulus com deuem asaborir totas cossas...”; f. 2’3v: “IHEOSUS, nona Madii anno. Per la orella que no sa hou pren(?) vn poch de sagí de cunil...”. F. 204r-222r: “Anno Domini Millesimo ccccº lxxiij / Venerabili viro domino Jacobo de Ysenaco, Meynardus solo nomine monacus..., de libris Sacrae Scripturae”.

Caixa d’escriptura de 222 x 130 mm, a dos corondells amb separació de 15 mm; 43 línies; lletra semicursiva de mà italiana, única en tot el volum, que ha deixat un nombre considerable d’anotacions marginals; tendeix a reduir-se a mesura que passen les pàgines. Els reclams es troben dins dibuixos, alguns d’ells notables.

Del pas del segle XIV al XV?

D 248 Inf.

OTTAVIANO, 22, núm. 40

Aquest volum és encara enquadrnat amb el seu pergamí primitiu. La superfície de coberta és de 317 x 223 mm; el llom és reforçat amb dues tires

de cuir, recosits amb catorze passades de cordill; des de dalt a baix del llom, trobem les següents xifres: ,114' i ,248', xifres escrites amb tinta directament damunt el pergamí; i etiqueta negra, en la qual hi ha ,248'. Trobem dos folis de guarda al començament (ff. I-II); al f. I^r hi ha, de dalt a baix, les anotacions següents: «D. n. 248 Pte. INF.» / «Volumen hoc evadit Raymundi Lulli» / «In calce habes questiones propositas Raymundo Lullo a Magtro. Thoma At[t]rabatensi, cum ipsius Lulli responsionibus. De anno 1299» / «D. 248 inf.».

El cos del volum és format per 169 folis de paper, de 305 x 218 mm de superfície, distribuïts en catorze plec. El primer era inicialment de set fulls doblats, ara és coix de 6/7, per pèrdua del primer foli o de la primera meitat del primer full. La filigrana és la columna (cf. BRIQUET 4364), fora del primer full, que sembla tenir la filigrana que trobarem en el plec vuitè i en els tres següents (ff. 87-134); el relligat és al mig del plec i sense reforç; hi ha reclam al final del plec; els cinc plec següents són tots de sis fulls doblats (6 x 2 i dotze folis) i en ells continuen les característiques del primer, com també la filigrana predominant en aquell (ff. 14-73); el plec setè continua tenint les mateixes característiques, tret de dues: és de set fulls doblats (7 x 2 o catorze folis) i no té reclam, perquè s'acaba una secció del text que hi és copiat; en el quadern vuitè torna i ja fins al final, la composició de 6 x 2 o dotze folis, i les altres característiques dels anteriors, fora de la filigrana, un cap, ben visible en el f. 90 (cf. BRIQUET 15673); en el quadern dotzè (ff. 135-146) trobem les dues filigranes dels anteriors, cap i columna, que es repeteixen en el següent (ff. 147-158); el plec catorzè i darrer, també de 6 x 2 (dotze folis), és completat amb un foli enganxat a la contracoberta, té filigrana de colom (cf. BRIQUET 12186) i sembla tenir numeració dels fulls en el plec, amb xifres romanes, pràcticament desaparegudes; manca el reclam, per acabament del text.

1. Ff. 1^a-154^a. A). Ff. 1^a-153^a. *Inc.*: Compendium summarium est copiosus quod in presenti iuuativus... *Exp.*: ... que ab ipso distinguntur deo implicantur in hac rubrica. B). F. 154^a. *Compendii prohemium. Inc.*: Ars generalis Raymundi habitu et actu est generalis et in generalitate... *Exp.*: ... et videtur esse in illo termino essendi.

AUCTORIS IGNOTI, *Compendium artis generalis*

2. Ff. 159^a-164^d. [A]. F. 159^{a-c}. *Tabula de questionibus dubitabilibus solutis a magistro Raimundo Lulij, sibi missis per magistrum Thomam Atrabatensem. Inc.*: Cum xristus fuerit vnum suppositum... *Inc.*: ... questionem de diuina trinitate et yncarnatione. B). Ff. 159c-164d. *Inc.*: In xristo domino deo nostro et beata virgine matre eius... *Exp.*: ... Et ista sufficiunt ad ea que vos queritis. Ffinitus est iste liber siue tractatus parisius Anno domini .M. CC^o. XC^o. nono mense Julij ad honorem domini nostri ihesu xristi. Amen. Deo gracias.

Ramon LLULL(?), *Tabula de quaestionibus dubitabilibus ad magistrum Thomam Attrabatensem*

Av 72; Lo III, 22; CA 36; Pl 96; Bo III, 40; Do 85

Lió 1491; Venècia 1507; *Opera parva*, V: Mallorca 1746.

3. Ff. 165^c-166^a. *Artis laudes. Inc.*: Semper enim in illa fui sententia, quam Socrati apud Platonem inuenio... *Exp.*: ... significantibus suo modo ad res significatas accommodare.

AUCTORIS IGNOTI, *Artis laudes*

La caixa d'escriptura és de 210 x 150 mm, a dos corondells, amb separació de dinou mm; marca i puntejat dels corondells, no pas de les línies; per això varia llur nombre: trenta-vuit al f. 64^a, trenta-sis al f. 14^a. Lletra humanística cursiva. Rúbriques, caplletres, corondells i subratllats, només en vermell. El text núm. 2 és copiat en caixa d'escriptura de 200 x 157 mm, a dos corondells, marcats, però sense puntejat, amb 15 mm de separació; trobem cinquanta-quatre línies al f. 160^b; lletra gòtica menuda, que sembla escrita amb traços paral·lels. Rúbriques i calderons en vermell. La tinta ja ha produït alguns forats al paper. Els textos 1b i 3 són escrits amb lletra del segle XVI. El text núm. 3 sembla una lliçó inicial de curs. Diria que al cos del volum, escrit en terra catalana o veïna, hi fou afegit el darrer plec, ja escrit en terra i per mà estrangera, potser al nord de França, completant així el volum amb els dos textos del segle XVI.

El text 1a seria de la segona meitat del segle XV; el segon, de darreries del segle XV; els textos 1b i 3, del segle XVI.

D 535 Inf.

OTTAVIANO, 23, núm. 43

Aquest volum és enquadrnat amb tapes de cartó recobert de pergami. La seva superfície de coberta és de 418 x 292 mm, en el quart superior dret de la qual figura la xifra ,535'. El lloc és de mitja pell rossa, amb quatre separacions corresponents als relligats; la pell és reforçada en els dos extrems amb cinta també rossa; entre el quart relligat i l'extrem inferior del lloc, hi ha una etiqueta ovalada fosca, amb el número que ja coneixem. Ni la portada ni la contraportada no proporcionen cap altra dada.

És volum factici, de dos-cents trenta-tres folis numerats modernament amb llapis; fan 412 x 290 mm de superfície.

I

Aquest primer conjunt és constituït de vint-i-vuit folis (els O i 1-27), repartits en cinc plecs, els quals, respectivament, consten de 1 x 2 (dos folis), de 4 x 2 (vuit folis) els segon i terç, de 3 x 2 (sis folis) i de 2 x 2 fulls doblats (quatre folis). El paper és modern, sense filigrana, sembla del segle XVII. Tot aquest conjunt fou afegit en realitzar la darrera enquadernació del colum. Al f. 0^r, de dalt a baix, trobem: ‚D. n° 535 PTE. INF.: «Raymundi Lulli / Arbor Scientiae / Lingua Hispanica (sic!)»; ‚D. 535 Inf.’.

1. F. 1^v. «In hoc volumine desunt paginae sexdecim: prima videlicet in ordine, 6, 7, 12, 13, 18, 19, 24, 48, 49, 59, 180, 186, 187, el 2° 193, el p^o 207. Errore autem librarii, numerus 42, 192, 193 et 213 binis paginis est inscriptus. Omissus vero qui denarium conficit, a numero 149 usque ad imum».

2. Ff. 2^a-26^b. Raymundi Lulli codicis, qui Arbor Scientiae inscribitur, Index. Inc.: Arboris Scientiae Typus sexdecim diversarum arborum propagati-one conspicuus... ¹ ...De huius libri fine .535.

AUCTORIS IGNOTI, {Index i esquema dels paràgrafs de l'Arbor scientiae' de Ramon Llull}

La caixa d'escriptura és de 313 x 188 mm, amb vint-i-quatre línies. Lletra de darreries del segle XVI o del XVII.

II

Conjunt de dos-cents trenta-tres folis de pergamí o de paper, aplegats en disset plecs. N'és conservada la numeració primitiva dels folis de tot el conjunt amb xifres romanes, de la II a la CCXVIII. El primer plec és de cinc fulls doblats (5 x 2, ff. 28-37), el primer i més extern de pergamí, els altres de paper; en aquests, la filigrana és única: els tres turons dins cercle somats de creu (cf. BRIQUET 11684-11889); assenyallem el detall que totes les filigranes es troben en els folis de la segona meitat del plec; hi ha numeració dels fulls, amb xifres romanes minúscules, ‚i-v’; el relligat és al mig del quadern, sense reforç; d'acord amb la manca del f. I, la *Taula* inicial és incompleta del començament.

Els dos plecs següents, el segon (ff. 38-45) i el terç (ff. 46-53), són ara de 4 x 2, però pel fet d'haver-se conservat la numeració primitiva tant de folis com, en part, de fulls, sabem que l'actual no és la composició originària: la numeració de folis del plec segon va del II a l'XI i la dels fulls no té la xifra romana minúscula ‚i’; per tant, s'ha perdut el full més extern del plec, el qual segurament era de pergamí i corresponia als folis I i XII; la filigrana dels de paper

és la del primer quadern; també és idèntic el relligat; mancant el full més extern, tampoc no hi ha reclam. El plec terç (ff. 46-53), que inicialment era de 6 x 2 (dotze folis), ha perdut dos fulls o quatre folis: el més extern i el central del quadern, que correspondrien, respectivament, als folis XIII i XXIV i als XVIII-XIX primitius; les altres característiques són com les dels precedents. Els plecs quart (ff. 54-65) i cinquè (ff. 66-77) són finalment complets, de 6 x 2, amb numeració originària tant de fulls (i-vj) com de folis (XXV-XXXVI i XXXVII-XLVII i un foli no numerat, respectivament), més reclam al final; les altres característiques de filigrana i relligat continuen les dels precedents; també la composició originària dels plecs, que devia ésser d'1P-5p. En el sisè (ff. 78-87, de 5 x 2) torna a mancar el full més extern, segurament de pergami, cosa demostrada per les dues numeracions de fulls (ii-vj) i de folis (XLVIII-LVIII -recordem que la del plec anterior acaba amb el foli XLVII, per tant, manca el primitiu f. XLVIII, de la mateixa manera que al final del plec mancarà el foli LIX, car el plec següent comença amb el f. LX); el full central del plec és de pergami (per tant, el quadern era constituït així: [1P]-4p-1P); en conseqüència, manca el reclam del final. En el plec setè (ff. 88-99) aquesta composició és completa: 6 x 2 de pergami i paper: 1P-4p-1P; són conservades les dues numeracions primitives; la dels folis és especial, escrita amb una C i la xifra romana corresponent, d'i a vj; segueixen les altres característiques dels plecs anteriors, però en aquest hi ha reclam.

Els plecs del vuitè al catorzè, cada un són de set fulls doblats (7 x 2 o catorze folis), segueixen essent complets i tenen les mateixes característiques de composició: 1P-5p-1P, i filigrana idèntica; només varia la numeració dels fulls dins el plec, que en el quadern vuitè (100-113) és una ,a' completada amb la corresponent xifra romana en lletra minúscula (aj-avij) i en els següents fins al plec tretzè són només les xifres romanes en lletra minúscula; en el quadern tretzè torna la forma de comptar els fulls a base d'una ,a' (en aquest cas escrita amb tinta verda) i la corresponent xifra romana ,aj-aij'; en el quadern catorzè (ff. 184-197), la numeració dels fulls dins el plec és realitzada amb una ,b' i les xifres romanes en lletra minúscula: ,bj-bvij'. El plec quinze (ff. 198-207) ha perdut els dos fulls de pergami, el de més enfora i el de més endins del quadern; ara, doncs, és només constituït de cinc fulls de paper doblats (5 x 2), de la mateixa filigrana que la dels anteriors; la numeració dels fulls reflecteix la pèrdua del primer, car comença amb ,kij' i arriba a ,kvj'; manquen, per tant, els folis primitius CLXXX-CLXCIII i els CLXXXVI-CLXXXVII, respectivament; la manca del darrer foli del plec explica que l'actual no tingui reclam. El quadern setzè (ff. 208-221, de set fulls doblats, 1P-5p-1P) és complet i la seva numeració de fulls és realitzada amb ,hj-hvij'; les altres característiques són les que ja coneixem dels plecs anteriors sencers; té reclam. El quadern dissetè (ff. 222-233) és constituït de 6 x 2, cinc dels quals són de paper i un de pergami (dotze folis); manca el full més exterior, que hauria equivalgut als ff. CCVII i CCXIX; la numeració dels fulls és amb ,eij-evij'; les altres característiques són les dels plecs anteriors.

Abans de començar el volum primitiu, els 27 primers folis, afegits, tenen la taula en llatí de tot el llibre, amb indicació de la numeració originària del volum. El f. 1v avisa: "In hoc voluminedesunt paginae sexdecim / Prima videlicet in ordine, 6, 7, 12, 13, 18, 19, 24, 48, 59, 180, / 186, 187, 192, et secundo 193 et primo 207./ Errore autem librarii numerus 42, 192, 193 et 213 binis paginis est / inscriptus. / Omissus vero qui denarium conficit à / numero 149 usque ad 160".

Ff. 29^a-233^a. A). Ff. 29^a-35^b. [Taula de l'Arbre de ciència]. *Inc.*: ...el fruyt del arbre humanal... *Exp.*: ...De la fi d'aquest libre. Acabada és la Taula del Arbre de Ciència. B). Ba) F. 37v: Dibuix acolorit de l'Arbre de ciència, amb Llull agenollat a l'esquerra i un deixeble (?) a la dreta de l'arbre. Bb) Ff. 38r-233^r / II^a-CCXVIII^a. *Inc.*: ...Per les branques entenem los quatre elements simples, ço és a saber, lo foch, l'ær, l'aygua e la terra... *Exp.*: ...algun sant hom lo presentàs a honor de déu tot poderós, lo qual sia beneit sens fi Amén. Acabat és lo libre del Arbre de Ciència.

"Petrus eximéneç de la torre vocatur / qui suis manibus scripsit. Benedicatur". El f. Ccxviii/233b, c, d, en blanc.

Ramon LLULL, *Arbre de ciència* (còpia incompleta, per pèrdua de tretze folis escrits).

Av 60; Lo I, 2; CA 2; PL 77; Bo III, 23; Do 65

Ed.: GALMÉS, ORL XI-XIII, 1917-1926; CARRERAS I ARTAU, OE I, 1957.

Ed. fragmentàries: D'ALÓS, 1932; MOLL, Ciutat de Mallorca 1971 (*De l'arbre exemplifical*); BATLLORI, 1984.

La caixa d'escriptura és de 310 x 212 mm, escrita a dos corondells, amb vint-i-tres mm de separació; marca i puntejat dels corondells; cinquanta-set línies al f. 40^c i 41^a. Mà única, la de Pere Eiximèneç de la Torre; lletra gòtica semibastarda, recta; rúbriques en vermell; en les lletres inicials de capítols i en els calderons alternen els colors vermell i blau. Al marge superior de les pàgines recto, una mà contemporània, que escriu amb lletra gòtica, indicà la part o secció de l'obra que hi és copiada. El copista aprofita alguns espais en blanc a fi d'allargar i de jugar amb els pals d'aquelles lletres que en tenen. És notable en aquest volum l'abundància de notes marginals de mà diversa i de tipus doctrinal, afegides després d'enllestir el volum; la majoria són en llatí, només algunes en català (p. e., en els ff. 104^v, 111^r, 124^r). Algunes d'aquestes notes remetent a d'altres parts de la mateixa obra o a d'altres obres de Ramon Llull, com és ara al *De ascensu et descensu intellectus* (p. e., f. 48^{b-c}).

Surt del normal la nota següent: «Hec recepta est pro memoria augmentanda. Recipe cerebrum arietis et coque bene, taliter quod possit comedi. Et, dum coquitur, ruxia ipsum cum aqua ardentis, et ruxiando coquatur donec perfecte sit bene cogtum (! coctum). Et tunc accipe et micte in ipso de pulveribus infrascriptis, cum sale, ad hoc ut sit sapidum, et comede dictum cerebrum. Et facta digestionem dicti cerebri, tunc senties tuam memoriam

augmentari. Et non credas quod tua potentia memorativa in sua natura seu essencia valeat minui vel augeri, sed locus, ubi exercet suum officium sive actum, disponitur et proporcionatur virtute cerebri et pulverum. Et debent fieri dicte (!) pulveres de rebus subscriptis. Recipe: geroffe, una onça. Canella, una onça. Flors de mans, una onça. Nou d'exarch, un quart. Nou moscada, mija onça. Pebre lonch, mija onça. Gíngebre blanch, mija onça. Comí comú e comí barrané, equaliter an., mija onça. Galange caperí(s), an. equaliter, mija onça. Esperdí, tres dragmes. Sicoval, mija onça. Atorus (?), mija onça. De omnibus hiis fient pulveres et pone de hiis in cerebro arietis preparato ut dictum est, et comede».

Ultra l',arbre de ciència', pintat al començament del tractat (f. 37^v) damunt pergami amb colors verd i vermell, no sembla que hi hagi il·lustracions, si no eren en els folis perduts; han restat en blanc els espais destinats a cada un dels arbres al començament del respectiu tractat, per exemple en els folis 47^d, 49^d, 65^c, 96^a, 109^{a-b}, 111^d.

Copiat les darreres dècades del segle XIV; ¿a Catalunya?

H 8 Inf.

OTTAVIANO, 24, núm. 47; Jaume MASSÓ I TORRENTS, *Bibliografia dels antics poetes catalans*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari», V (1913-1914), 212

Aquest volum és enquadrernat amb pergami blanquinós i llis. La superfície de la coberta és de 209 x 150 mm; el llom és llis; en la seva part inferior hi ha una etiqueta negra dins la qual hi ha la xifra ,8'. Trobem quatre folis de paper, de guarda, al començament i un a l'acabament. De més a més, al començament hi ha un plec de tres fulls de paper doblats, equivalents a sis folis, on hi ha taula detallada dels escrits d'aquest volum i de cadascun dels mateixos (ff. IV-XI).

El cos del volum és constituït per 124 folis de paper repartits en onze plecs; la superfície de pàgina és de 199 x 141. El primer plec és format per dos fulls doblats (2 x 2 = ff. 1-4); la filigrana és un guant estès, en la palma del qual hi ha una ,X' i una ,Y' capiculades. Aquest plec és sobrevingut al cos del volum; els seus tres primers folis són esquinçats, raó per la qual els manca més d'una quarta part d'extensió i de text; també hi ha un foli de protecció abans dels ff. 2, 3 i 4. Els dos plecs següents, segon i terç, són coixos, el segon de 5/4 (ff. 5-13), el terç de 5/6 (ff. 14-24); en aquest manca la primera meitat del full segon, foli que aniria entre els actuals ff. 14-15; en el terç és visible la numeració dels fulls dins el quadern, amb la lletra ,j' i números romans: ,ji-jvi'; en tots dos la filigrana és una ,R' (cf. BRIQUET, 8935), i el relligat és

al centre, reforçat amb franja de pergamí, reforç que en el tercer plec també es troba per la part del lloç; en tots dos hi ha reclam. El quart és complet, de 6 x 2 (ff. 25-36); segueix la filigrana ,R' i compareix la de cap de cavall (visible en el f. 27); la numeració dels fulls és ,ki-kvj'; relligat, reforç i reclam, com en els plecs anteriors. El quadern cinquè és de 7 x 2 (ff. 37-50), la filigrana és la lletra ,R', la numeració de fulls dins el plec és ,li-lvij'; les altres característiques com les dels plecs precedents, tret el reclam, ací mancant per final de text. Els sis plecs restants són uniformes, de 6 x 2; la filigrana del sisè és el carro (ff. 51-62, cf. BRIQUET 3527-3544), que segueix en el setè (ff. 63-74), en el qual, però, torna la ,R', que serà única en els plecs del vuitè a l'onzè; en la numeració dels fulls dins el plec es repeteix la ,li-lvij' en el quadern sisè, però en els següents les lletres se segueixen amb normalitat, de la ,m' a la ,p' (el darrer plec, l'onzè, no té numeració de fulls); les altres característiques són les dels precedents, fora del reforç en el relligat, perdut en el plec sisè, i la manca de reclam en el darrer.

1. Ff. 1^r-50^r. A). Ff. 1^r-4^v. Hores de nos[tra... .. Ra]mon Lull, Doc[tor...]. *Inc.*: A Honor de l[a]... *Exp.*: ... Déu los sants de la glòria glorifica reuelant. B). Ff. 5^r-50^r. *Inc.*: (f. 11^r) ...més alguna cosa que vn déu e una dona santa maria... *Exp.*: ...Per tu, mare uerge, e consolació dels peccadors, Ramon ha acabades les tues ores, les quals sien dites cascun dia a honor de tu, santa Maria. Amén.

Ramon LLULL, *Hores a honor de Nostra Dona*

Av 17; Lo VI, 3; CA 231; PL 39; Bo III, 8b; Do 50

GALMÉS, ORL 1915.

2. Ff. 51^r-72^v. *Déu gloriós, de tots béns abundós, per uostra sauiesa e amor, comencam aquest libre, qui és de consolació d'ermità* *Inc.*: Per vn boscatge anaua ramon trist e consirós per ço com uehia... *Exp.*: ...Déu és general fi. Donchs, déu obliga a si mateix tota fi particular. *Conclusió*. A glòria hi a laor de nostre senyor déu fení Ramon aquest libre en la çitutat de meçina en lo mes de agost en l'any de M.CCC.Xiiij. de la encarnació de nostre senyor déu ihesu crist. Amén.

Quant Ramon hagué fenit son libre dix al ermità aquestes paraules: «Ermità, segons lo procés de aquest libre, t'és donada doctrina com dejes amar més déu que tu mateix. E com sàpies contrastar a temptacions per la coneixença que hauràs de déu. Car, qui sap déu entendre per ço que de déu coneix e entén, pot fugir a errors e pot en déu multiplicar ssa amor. E car aquest libre és de gran auctoritat, prech-te que-l ports a vn noble caualler, lo qual és hermità e ha nom frare G. de Sent Viçent, e que ell lo aprena e-l entena e-l do a entendre als altres hermitans de çaçilia per ço que sàpien déu entendre e contrastar a temptacions.

Ramon LLULL, *Llibre de consolació d'ermità*

Av 114; Lo IV, 56; CA 141; PL 233; Bo IV, 73; Do 214

BARNILS, 1911-1912; SPONER, 1935.

3. Ff. 73^r-78^v. A). F. 72v. *Presentació. Inc.:* . Quant Ramon hagué fenit aquestes paraules... *Exp.:* ...per ço que sàpien Déu entendre e contrastar a temptacions. B) F. 73^r. *Inc.:* Los uerssos deual·l scrits són .cc., que féu maestre Ramon Lull... *Exp.:* ...segons se conté en los uerssos deual·l scrits. C). Ff. 73r-78v. *Inc.:* Un Rey senyor qui bé entén / Se marauella molt souén... *Exp.:* ...Vos enamor de sa amor / E a mj, las peccador. Amén.

Ramon LLULL, *Lo peccat de N'Adam*

Av 30; LO VI, 4; CA 232; PL 41; Bo II.A.15; Do 23

ROSSELLÓ 1859; MOLL 1932 i 1982; GALMÉS, ORL XIX 1936.

4. Ff. 79^r-123^r. Déu, qui sots primera causa, e nós effectu, per ço, senyor, que uostres excel·lents dignjats conegudes sien e amades, l'umà enteniment per uostra uirtut se exalça ab tot son poder a conèixer aquelles e la uolentat les desira amar e seruir en la exaltació del enteniment. E, per ço, vn hominitxol peccador, en la uostra benedicció confiant, fa aquest libre, qui és apellat libre de oracions e contemplacions del entenjment. F. 79^rv. [A]. D e l p r ò l e c h. *Inc.:* En la ignorància que-l effectu ha de la primera causa... *Exp.:* ...déus ésser segons estes paraules. [B]. Ff. 78^v-123^r. *Inc.:* Déus ésser. Considera lo humà enteniment com uirtut hix de substància... *Exp.:* ...E per açò dix al enteniment que finàs aquest libre.

Ramon LLULL, *Llibre d'oracions e contemplacions de l'enteniment*

Av 11; LO V, 1; CA 198; PL 16; Bo II.A.12; Do 9

BO NLAVI, 1521 i 1975; GALMÉS ORL XVIII, 1935.

Cal distingir entre els nou primers folis i els restants: aquells són escrits en un plec de paper modern, que conté l'*Index contentorum in hoc codice* La caixa d'escriptura és de 133 x 97 mm al f. 39^r; amb; segueixen quatre folis també de paper, on una mà diversa tant de l'anterior com de la següent copià el text inicial de les *Horres de Nostra Dona* amb lletra segurament del segle XVII. El cos del volum presenta una caixa d'escriptura de 133 x 97 mm al f. 39r, amb dinou línies; és de 130 x 100 mm al f. 87^r, i vint línies; escrit a tota amplària de pàgina. La lletra és la mateixa que escriví la còpia del *Blanquerna* de Munic, Bayerische Staatsbibliothek, Cod. Hisp. [Cat.] 67. En les *Hores* (ff. 1-50), totes les lletres majúscules són escrites amb tinta vermella o blava. Després, només les lletres inicials dels capítols. Hi ha ‚probationes pennaë‘ en tot el llibre; i notes de correcció del text de mà diversa de la del copista, però contemporània. En el f. 123^v, un dibuix maldestre representa don Pero Maça damunt son cavall contra un lluitador de peu, el qual sembla anomenar-se ‚Deonze d'Euersa‘; hi ha lloc assenyalat per a mossèn Cauarena i per a mossèn Centelles. Al foli següent hi ha una llista de misses: «Primerament, vij missas de la verge maria... Item, tres missa[s] de rèquiem».

Copiat en terres catalanes en el pas del segle XIV al XV.

I 34 Inf.

OBRADOR, 612; OTTAVIANO, 24, núm. 48

Aquest volum és enquadrat amb pergamí llis; la seva superfície de coberta és de 300 x 230 mm; tant en coberta com en contracoberta hi ha restes de la tira de pell que tancava el volum per la banda del tall; el llom és del mateix pergamí, tot llis; hi ha la següent inscripció: «90 / De mirabilibus orbis: / Manuscr.»; en temps posterior, sota el ,90', hom escriví ,248'; ja vora el peu del llom hi ha una etiqueta fosca dins la qual és escrita la xifra ,34'. Hi ha un foli de paper en blanc, de guarda, tant entre la coberta com entre la contracoberta i el cos del volum; en la pàgina verso del primer, al centre ,I. 34. inf.'. El volum havia pertangut a Thomàs Piquer, prevere.

El cos del volum té dos-cents dotze folis de pergamí i paper, de 295 x 213 mm, numerats poc després de format el volum i recentment amb llapis, en totes dues ocasions amb xifres aràbigues; són repartits en catorze plec.

El primer quadern és constituït per tres folis de pergamí i un full de paper doblat; els folis de pergamí només són tres, perquè manca la primera meitat del segon full; en lloc seu ha estat col·locat el full de paper doblat. El primer foli (actual f. I) té ,probationes penna' i, repetida, la inscripció de propietat: «Aquest libre és del reverend Thomàs Piquer (indigne) prevere»; el full de paper afegit porta, de dalt a baix: «J. n.º. 218 / Felix / Meraviglie di Dio nelle sue creature in lingua (ut conijci potest) catalana / J / J. 34 P^{te}. INF.». Amb el segon plec comença el volum en el seu estat originari; per això, cada foli té dues numeracions, la primitiva, que en aquest plec és de ff. 1-14, i la moderna, ja afegit el plec actualment primer, i en aquest segon és de ff. 6-19; el plec és de 7 x 2 (1P, 5p, 1P); no s'hi veu numeració ni de fulls dins el plec, ni del plec en el volum; la filigrana dels fulls de paper és el carro (cf. BRIQUET 3544); el relligat és al centre del quadern, sense reforç; al final del plec hi ha reclam. Els quaderns que van del terç (ff. 15-30 / 20-35) al novè són pràcticament idèntics: de 8 x 2 (1P, 6p, 1P), filigrana, relligat i reclam, com en el plec anterior; però a partir del quadern núm. cinquè (ff. 47-62 / 52-67) al vuitè (ff. 95-110 / 100-115), compareix en la darrera pàgina una xifra romana, respectivament ,iiij', ,v' (aquestes dues xifres coincideixen amb el número del plec en la composició primitiva del volum), ,viiij' (en l'actual setè!) i ,viiiij' (en l'actual vuitè!); en el novè no es veu numeració. Els plec del desè (ff. 127-142 / 132-147) al catorzè tenen la mateixa composició i característiques, llevat de la filigrana els quaderns desè i onzè (ff. 143-158 / 148-163), tretzè (ff. 175-190 / 180-195) i catorzè (ff. 191-205 / 195-212), en els quals trobem una una ,T' majúscula, basada en un triangle invertit, de la punxa del qual surt una línia, a la qual s'enrosca una ,S'; la del plec dotzè (ff. 159-174 / 164-179) torna a ésser el carro dels primers quaderns.

Ff. 4^a-208^a. A). Ff. 4^a-5^a. *Ací comensa lo libre de Fèlix. E primerament comença la taula del primer libre, que és de Déu. Inc.: Ací comensa la taula del molt noble e excellent e marauellós libre... Exp.:... Del segon Fèlix.* - B). Ff. 6^a-208^a. *Déus, es (!) Uirtut de tota boneea, grnea, eternitat, poder, sauiea e voluntat. Comença aquest libre de merauelles. Del pròlech.* a). Ff. 6^a-8^a. *Inc.: EN tristícia hi en lengüiment... Exp.: ...saujasa e amor, en conèxer e amar nostre senyor déus.* b). *Què és Déus.* Ff. 8^a-32^a. *Inc.: Senyor hermità, dix ffèlix, sebríets me vós dir... Exp.: ...pogués conèxer e amar Déu. Ffenit és lo primer libre e seguex-se lo segon libre.* c). *Comensa lo segon libre, qui és dels àngels.* Ff. 32^b-35^b. *Inc.: Com ffèlix fon petit de blanquerna, ell se'n anà... Exp.: ... e al maligne sperit parlaua ab se ànima.* d). *Comensa lo terç libre, qui és del cel.* Ff. 36^a-38^c. *Inc.: Con ffèlix hac longament parlat dels Àngells... Exp.: ...en la luna com era sa fas en lo mirall.* e). *Comensa lo quart libre, qui és dels elements.* Ff. 38^c-46^a. *Inc.: Con ffèlix hac estat longament ab lo pastor... Exp.: ... al pare de castadat, paciència e caritat.* f). *Comensa lo quint libre, qui és de plantes.* Ff. 46^a- 51^c. *Inc.: Fèlix se pertí de la cort, on abdosos los fills del Rey... Exp.: ... a la deïtat e homanitat de xrist.* g). *Comensa lo .viè. libre, qui és dels matayls.* Ff. 51^c-56^b. *Inc.: Com lo philosop hac longament parlat... Exp.: ...vna terra molt luny de aquella Ciutat.* h). *Comensa lo .viijè. Libre de les bèsties.* Ff. 56^b-74^d. *Inc.: Con ffèlix hac pres comjat del philosop... Exp.: ... guardar de maluat consell e de ffalsos hòmens.* i). *Comensa lo .viijè. libre, qui és d'ome.* Ff. 75^a-195^d. *Inc.: Longament anà ffèlix per vna via... Exp.: ... adonchs se marauelle de aquella cosa.* j). *Comensa lo primer (!) libre, qui és de paraýs e primerament de la glòria dels àngels.* Ff. 195^d-200^d. *Inc.: Dix l'ermità a ffèlix que la glòria que los Àngels... Exp.: ... si encontinent que és mort resucitava, assò seria altre cosa.* k). *Comensa lo .Xè. libre, qui és d'infern, e primerament de la pena dels diables.* Ff. 200d-208a. *Inc.: Sènyer, dix ffèlix, gran merauella-m do... Exp.: ... hagués aquell offici e qui hagués nom ffèlix.*

Ramon LLULL, *Fèlix, de les meravelles*

Av 36; Lo II, 2; CA 227; PL 51; Bo II.B.16; Do 41

ROSSELLÓ, Barcelona 1872-1904; ROSSELLÓ, Mallorca 1903; GALMÉS, 1931-1934; OE, II; GUSTÀ-MOLAS 1980; BONNER, 1989.

La caixa d'escriptura és de 205 x 150 mm en el f. 20^a, dividida en dos corondells, entre els quals hi ha 10 mm de separació; es veu el marc i el puntejat dels corondells, no pas el de les línies; trenta-nou ratlles en el f. 20^b, només trenta-una en el f. 37^b. Lletra humanística cursiva, de dues mans (hom pot veure canvis de mà en els ff. 121, 123, 132-133). Les caplletres són escrites amb tinta vermella o blava, els calderons només amb vermella. Ornamentació geomètrica; manquen les figures que existeixen en d'altres còpies, més o menys contemporànies d'aquesta. Notes marginals de mans diverses de fins a començaments del segle XVI, en català (f. 80^b) o en llatí (f. 92^b). Cap al final del *Llibre d'home*, en el capítol *De fe e de creença*, a l'altura de la frase: «Poch val al jutglar so que de-a, cor descreença hauia en sa virtut aquell prelat, ab lo qual lo jutglar de ffe parlaue. Aquell jutglar era vestit de negre...», trobem:

«Nota: aquest jutglar era mestre Ramon» (f. 100^c); aquesta nota potser podria haver estat escrita per la mateixa mà que escriví les notes marginals de l'actual Clm. 10505. També trobem alguna mà d'atenció, p. e., als ff. 108^r, 110^v. Molts fragments són subratllats. Una de les darreres mans a intervenir en el llibre, ja en ple segle XVI, omplí el f. 212 amb diverses ‚probationes pennae‘, que contenen dos noms: «Per vos, magnifichum Johannem de Rosselló, ciuis (!) Maiorich.»; «Sit omnibus notum quod ego Miquael Burgès, civis Ilerdensis...»; a l'actual f. 210^v, hi ha aquesta nota, darrera: «Nota: quien traduxese este libro podría, sin mudar lo sustancial, conforme a la mente del author, enxerir otras muchas cosas maravillosas que ay en el mundo, sacadas de los hystoriadores, fingiendo que Félix pasase por varias partes del mundo, donde aquellas maravillas se hallan, y aun podría auer aplicaciones dellas de intento del author».

Hi ha numeració unitària amb llapis des del primer dels actuals folis de farciment i taula i per això, quan comença la numeració antiga amb el text del llibre hi ha cinc unitats de diferència entre la primitiva (1) i la posterior en llapis (6), diferència que segueix fins al final.

Segona meitat del segle XV, copiat a Mallorca (?).

I 121 Inf.

OTTAVIANO, 25-26, núm. 50;

Aquest volum és encobertat amb cartó. La superfície de coberta és de 331 x 237 mm; el lloc és de mitja pell rossa, llisa, al capdavant del qual hi ha una etiqueta negra, que porta el número ‚121‘. Entre el cos del volum i la coberta i la contracoberta hi ha un full de paper, de guarda. Al centre d'aquest foli de paper hi ha la signatura actual escrita amb tinta. Segueix un foli de pergami, que inicialment degué ésser coberta, i després fou enganxat a un full de paper, i conserva restes d'anotacions diverses. Les copiades a continuació es refereixen al mateix volum: «Jn hoc volumine sunt quatuor [libri] <scilicet Comentum>, de as<tronomia>, algorismus, ars j<uris et> / in jure et introductorium theologie». Segueix una anotació, repetida dues vegades, la primera escrita amb lletra gòtica, la segona amb lletra humanística: «sia donat per sis ff[orenis]» / «Hic liber est Martini» i segueix amb lletra humanística: «fratris cantoris». Una nota, gairebé il·legible, escrita en la part inferior de la pàgina, diu: «Die .xxj. mensis marcii, ano a nativitate domini M^o CCCC^o XXXX secundi in villa Canfriu (?)». Segueixen dos altres folis de paper blanc, moderns, el primer dels quals té, de dalt a baix, les següents inscripcions: «J. 473» (*Cancell.*) / ‚R' (*Cancell.*) / «Raymundi Lulli ars compendiosa et ars juris» / ‚j' / «J. 121 P^o Inf.».

El cos del volum és format de vint-i-un folis de pergamí; la superfície de pàgina és de 331 x 225 mm; els folis són repartits en quatre plec i modernament han estat numerats amb llapis. El primer quadern és de 4 x 2 (ff. 1-8); no hi ha numeració ni dels fulls ni del plec; el relligat és al centre del plec, sense reforç; reclam. Del segon plec només en resta un foli, el 9, que és la primera meitat d'un full doblat; de la segona part només n'hi ha restes; aquesta segona part fou tallada amb ganivet o navalla quan el volum ja era enquadernat; el foli de pergamí que manca, ha estat substituït per un de paper, l'actual f. 10. El plec terç és de 5 x 2 (ff. 11-20); no hi ha numeració de fulls ni de plec; el relligat al és centre del plec, sense reforç; reclam. El quadern IV només té un foli, el 21.

Si tenim en compte les anotacions del foli inicial, aquest no és el volum primitiu, car sembla que li manquen els dos tractats que anaven entre el primer i el quart; la pèrdua dels dos tractats intermitjos comportà la del darrer foli del primer, el qual per aquesta raó s'acaba amb el text mancant escrit ja en el segle XVI en un foli de paper.

1. Ff. 1^a-10^b. *Inc.*: Alfabetum tabule generalis est hoc quod cordetenus sciri oportet... *Exp.*: ...k. t. b. k. cum quo imaginari mouet sentiri. Finita est hec ars compendiosa ad honorem dei parisiis. Anno domini 1298 [1299] mense Januarii. Deo gratias.

Ramon LLULL, *Ars compendiosa*

Av 70; Lo III, 21; CA 34; PL 92; Bo III, 36; Do 80

OTTAVIANO 1930.

2. Ff. 11^a-21^b. A). *Deus, cum uirtute tua, gratia et benedictione, Incipit ars de iure. Inc.*: Quoniam scientia iuris est ualde prolixa et difficilis... *Exp.*: ... inuenire ea que pertinent articvlis pertinentibus incarnationi dei, procedendo secundum modum istius sciencie. Ad honorem beatissime trinitatis et incarnationis, finiuit R. Lullj istam artem iuris in montepesullano mense janeri .M^o.CCC^o. iij^o. incarnationis [1304]. B). *Glossa*. Ff. 11^a-13^a. *Inc.*: Hic tractatur de modo artis iuris et eius utilitate... *Exp.*: ... et sic esset destructa diffinico potestatis, quod est impossibile...

Ramon LLULL, *Ars iuris naturalis cum glossa eiusdem imperfecta*

Av 100; Lo III, 32; CA 39; PL 121; Bo III, 61; Do 108

GAYÀ 1995.

La caixa d'escriptura és de 230 x 150 mm, dividida en dos corondells, separats per un espai de 15 mm; hi ha marca i puntejat dels corondells; marca, també, de les ratlles; seixanta línies al f. 7^a. Les pàgines de l'*Ars iuris naturalis* presenten l'aspecte normal de les que contenen text i glossa; el text pròpiament dit és al centre, amb superfície de 180 x 135 mm, i 13 mm de separació i trenta-nou línies al f. 12^a; 297 x 200 mm i noranta-dues línies en la glossa de la mateixa pàgina. Lletra gòtica formada librària, de dues mans;

estilitzada, recta i clara la del segon tractat, menys recta i tirant a fracta la del primer. Colors blau i vermell alternen en inicials i corondells, les rúbriques només en vermell. En la primera pàgina del segon tractat hi ha, al peu de la caixa d'escriptura, l',Arbor iuris' acolorit amb vermell, verd i blau, de 80 x 67 mm; l'ornamentació de les caplletres és geomètrica. Alguna nota esporàdica de mà molt posterior, com la que encapçala el primer text (*Ars compendiosa*) o la del marge inferior de la pàgina inicial del segon: «Iste liber presupponit *Librum de lumine et Artem generalem*».

De començaments del segle XIV. Potser cada part és contemporània de la publicació del text respectiu. Em pregunto si la còpia de l'*Ars iuris naturalis* no és l'original del dit llibre.

A 268 Inf. – D 549 Inf.

OBRADOR, 605; OTTAVIANO, 21, núm. 36, i 23-24, núm. 54; Rudolf BRUMMER, *Die älteste Handschrift des «Llibre de contemplació» von Ramon Llull*, dins «Estudios Lulianos», XV (1971), 143-152; PERARNAU, *El manuscrit lul·lià ,princeps': el del Llibre de contemplació en Déu de Milà*, dins *Studia lullistica et philologica*. Miscellanea in honorem Francisci B. Moll et Michaelis Colom, Ciutat de Mallorca, Maioricensis Schola Lullistica 1990, 53-60; ROSSI, 137-138; Albert SOLER, *Estudi històric i codicològic dels manuscrits lul·lians copiats per Guillem Pagès (ca. 1274-1301)*, dins "Arxiu de Textos Catalans Antics", XXV (2006), 229-266.

Els primer dels dos volums, en els quals ara és partit el *Llibre de contemplació en Déu*, de Milà, Biblioteca Ambrosiana, té cobertes de cartó llis. L'enquadració és de mitjan segle XIX i amida 360 x 262 mm de superfície; el llom i les cantoneres són de pell; el llom és dividit per sis línies daurades que assenyalen l'entrellat de la relligadura; entre les línies segona i terça, imprès amb majúscules daurades: RAM. LVLL / LIBRE DE / CONTEMPL. / EN DEV; i entre la cinquena i la sisena GOD (sic! COD) SAEC. / XIV; sota, en el mateix segment, etiqueta oval negra, en la qual llegim: ,268'. A la cara interior, tant de la coberta com de la contracoberta, trobem segell rodó de la «Ambrosiana - Milano». Hi ha un foli de paper en blanc, de guarda, tant entre la coberta com entre la contracoberta i el cos del volum, amb filigrana de lluna, que no he sabuda trobar en els volums d'En Charles M. Briquet; en la cara recto del foli inicial, al centre, hi ha «A. 268 inf», escrit amb bolígraf i, sota, el segell rodó ja conegut; en l'angle inferior esquerre, amb tinta: «A 268 inf» / «(Cfr. D 549 inf)».

Entre el foli de guarda i el cos primitiu del volum hi ha, afegit en època moderna, un plec de cinc fulls de paper doblats o deu folis, de 362 x 254 mm

de superfície, numerats recentment amb xifres romanes de bolígraf, el qual conté una taula en llatí del text d'aquest volum.

F. I-IX'. *Inc.*: «raymundi lulli de Divina contemplatione ex Arabico in maternam linguam versi, libri quattuor in tomos duos, alias in tres, digesti. Primi tomi index... *Exp.*: ... Reliquum indicis quaere in altero tomo», i amb lletra posterior: «D 549 inf»; al marge de la primera pàgina d'aquest plec, de la mateixa mà que el segle XVII escriví aquest índex del primer volum, hi ha la nota següent: «Nusquam in his libris legitur nomen auctoris. Joannes autem Cabasper non auctoris nomen est, sed eius, qui librum possidebat, qui se lullistam dici voluit» (referència a la nota existent en el marge inferior del f. 1°: «Hic liber est Magistri Joannis Cabaspre, lullistae», escrita amb lletra humanística).

Entre els darrer foli del cos del volum i el foli final de guarda s'ha conservat un paper de 107 x 202 mm, part d'un foli o full, en el qual hom havia escrit alguna anotació comptable durant la segona meitat del segle XV (el fragment conservat és escrit amb lletra humanística), relativa a vint-i-dos sous i vuit diners «per ssenssals que fa...»; el bitllet diu: «+ Mason Pera. Molt pler ma faríeu, si fer-se podia, que·m dexàseu portar la ego a la vostre possessió fins a pasquo, puyth are no y à holjves. Si manera aurà, aga vostre rasposta. No més. Jhesús ab tots de la possashó (*lect dub* possassió). A quatre de fabrer any mil cinc-cents trenta-vuit. Margarita d'En Berga, tia vostre»; al dors: «Al magnífich moson Pera Cabaspre sia dada». Els dos volums (o almenys el primer) eren, doncs, a Mallorca, segurament en una possessió de Part Forana, en poder de Pere Cabaspre (hereu de Joan Cabaspre?) encara pel febrer del 1538, en què col·locà al final del volum la lletra, que segurament acabava de rebre, de la seva tia, Margarita d'En Berga, demanant-li de poder enviar l'euga a ,la possessió', a pasturar, atès que en aquell moment ja s'havien collit les olives i per tant, l'euga no hi podia fer cap mal.

El segon dels dos volums presenta algunes variants en l'enquadrernació. Les tapes són de cartó, recobert de pergamí clar. El llom és de pell marró, dividida en cins seccions per les quatre lligadures; comptant de dalt a baix, manca de tan desgastada la pell de les seccions segona i tercera i de part de la quarta; la part restant d'aquesta i la cinquena són reforçades amb franges d'esparadrap. Els folis de guarda per banda són dos, de paper blanc; en el primer dels inicials, cara recto, angle superior dret, amb tinta: «D 549 Pte. Inf.» / «(Cfr. A 268 inf.)» i sota, amb llapis blau: «D 549 inf»; en el sgon foli, inscripció escrita en tinta durant el segle XVII: «Raymundus Lulli ex arabico in maternam linguam versi volumen primum (<S1>*sic!*<S2>) con contemplationum. Jacobus Philippus Butius vidit. Scriptum volumen hoc a Guillelmo Pagesii Presbitero in civitate Maioricarum anno 1280»; sota, amb llapis: «D. 549 INF.».

El cos de l'obra és constituït per quaranta-sis plecs regulars, de sis fulls doblats cada un (6 x 2 = 12 folis), equivalents a 552 folis de pergamí, de 365 x 260 mm; aquest nombre de folis és el resultat de sumar els cinc inicials destinats a taula i originàriament no numerats, però sí darrerament amb xifres

romanes del XI al XV, continuació dels deu folis de paper col·locats entre el cos del volum i les tapes o cobertes del mateix en el tom A 268 inf., destinats a contenir l'índex en llatí del volum acabat d'esmentar, tal com ja sabem, i els folis del cos del volum, numerats amb xifres aràbigues i tinta vermella durant la primera meitat del segle XIV, amb numeració unitària o seguida per als dos volums, però equivocada, car conté set errors en el volum D 549 inf: quatre repeticions d'un número i tres salts d'una xifra a una altra que no és la seva immediata successora; són repetits els folis 280, 305, 435 i 462 i no existeixen els folis numerats amb les xifres 364-368, 408 i 518. Hi ha restes de la primitiva numeració dels fulls en els plec, amb lletres minúscules encara visibles en els folis 92 i 94, amb tinta vermella en els folis 224-229, o amb lletres minúscules i xifres romanes majúscules aJ-fVJ, en els folis 236-241; des del foli 102 al 121 hi ha una numeració amb xifres romanes soles o amb romanes i aràbigues combinades en una sola xifra, com per exemple ,C2-C9' = ,102-109'. La numeració de folis amb xifres aràbigues col·locades en l'angle superior dret de la cara recto dels folis és, com ja hem dit, unitària per als dos volums actuals, detall que permet d'afirmar que fou realitzada abans que el volum primitiu, únic, fos separat en les dues meitats actuals, cosa que s'esdevingué durant el darrer quart del segle XIV. Al començament del volum segon (D 549 inf. f. 1 de la numeració moderna feta amb llapis), hom afegí (no té numeració primitiva amb números vermells), sembla a darreries del segle XV, aquest sol foli de pergami destinat a contenir una taula en llatí de les distincions escrites en aquest volum segon, començada en l'època acabada d'indicar quant a les distincions 33-36 (la darrera no sencera) i prosseguit i acabat durant el segle XVI, resum molt abreujat de la taula primitiva en català que ocupa els folis inicials del volum primer (A 268 inf, ff. XI-XV) i concretament d'aquella seva part que omple els folis XIII-XV; la dita taula llatina abreujada s'acaba en la darrera pàgina del volum (D 549 inf, f. 537^c); és evident que aquesta taula inicial del volum segon fou necessària després que s'hagué consumada la separació de les dues meitats del volum primitiu en els darrers decennis del segle XIV. L'ordenació dels fulls de pergami en els plec és la de carn / pèl / pèl / carn, etc. Al final de cada plec hi ha reclam, que en qualche cas manca, menjat segurament per la guillotina, com és ara en els folis 353^v, 381^v i següents, fins al final (el del f. 369^v s'ha conservat mig retallat).

A). Ff. XI^r-XV^v. *Inc.: Déus gloriós, en lo uostre nom e en la uostra aiuda comensam la primera distinció en alegre.* CON hom se deu alegrar per so con déus és en éser .j.... *Exp.: ...Con hom fa gràcies a Déu d'aquest libre de contemplació. Romanum dogma super omnja njtor habere. Sj tamen hoc contra respicis, oro moue.* B). Ff. 1^a-537^b. *Déus unit en trenitat e trenitat unida en unitat, ab la uostra benedicció, confiantz en la uostra aiuda, comensam, Sényer, aquest libre, lo qual apelam libre de contemplació en Déu.* a). F. 1^{a-c}. *Inc.: Comensa lo pròlec d'est libre. O Jhesu crist, senyor nostre, en axí com uós sots en dualitat... Exp.: ...e ela, séyer, atrebuyse e do a uós, qui sotz nostre séyner déus.* b). Ff. 1^c-94^a. *Inc.: De*

la primera distincció en alegre. Com hom se deu alegrar per so cor Déus és en ésser. Déus Pare e senyor de tot quant és... Exp.: ...e sa disposició per est libre en la uostra gloriosa essència diujna. Acabat és lo primer uolum del libre de contemplançió a glòria e a lausor de nostre senyor déus. c). Inc.: Comensa lo segon uolum en lo ters libre. De la .xx.iiij. Distinció, qui tracta de ueser Con hom se pren guarda de l'entrament e l'iximent que home fa en aquest món. D'Éus gloriós, uertuós, a uós, sényer, sia donada e coneguda tota glòria... Exp.: ...e exaltament de la sancta fe romana e de son gloriós senyor déus. Acabat és lo segon uolum del libre de contemplançió, lo qual uolum és dels .V. seyns sensuals e dels .V. seyns entallectuals a glòria e a lausor e a reuerència e honor de nostre sényer déus.

[SEGON VOLUM: D 549 inf.] d). Ff. 260^a-437^b [2^a-277^b]. *Inc.: Déus gloriós, ab entenció de donar glòria e lausor de uós, comensam lo ters uolum e-l quart libre del Libre de contemplançió. De la .xxx.iiija. distinció en l'arbre qui tracta de ésser en la potència e en la actualitat e en la possibilitat e en la impossibilitat. A Déus gran, marauelós... Exp.: ...perdurablement de uós, quj sots nostre gloriós déu.*

«Acabada e complida és aquesta translasió del libre de contemplançió d'aràbic en romans, la qual translasió fo fenida lo primer dia del ayn en uolgar. E la compilatió d'aràbic fo fenida e termenada en lo sant diuenres de pascha, en lo qual prèns mort e passió nostre sényer déus Jhesu crist, fil de la verge gloriosa, nostra dona santa Maria.

«Benedicció e glòria, sényer déus, sia donada a totz aquels e aqueles qui uos adoraran e us contemplaran ab aquesta obra e qui per mi, pobre peccador, uisciós, coupable, mesquí, en lo qual no són los béns que nós dejm que són en mi, los quals auem ditz, per tal que la obra-n sia e-n parega pus enamorada e que-n sia més contemplada, uos pregaran, e qui a auant metran esta obra de contemplançió a glòria e a loor de uós, qui sotz nostre honrat senyor déus Jhesu crist.

«Hic liber est scriptus, qui scripsit sit benedictus.

«A M E N. Ego Guillelmus Pagesii, presbiter, diuina gratia auxiliante, hunc librum consolationis in Ciuitate Maioricharum ab originali translatione penitus translataui .viii. Idus Julii. Anno domini .M^o. CC^o. LXXX°. et hoc sig+num feci».

Ramon LLULL, *Llibre de contemplançió en Déu*

Av 3, Lo I, 1; CA I, 1; PL 2; Bo I, 2; Do 2

Ed. del text català: OBRADOR, FERRÀ, ALCOVER, GALMÉS, ORL II-VIII, Mallorca 1906-1914; OE II, Barcelona 1960; ENC, Barcelona 2009.

Ed. fragmentària: Batllori 1984.

La caixa d'escriptura és emmarcada per quatre línies, que assenyalen una superfície de 278 x 198 mm, escrita a dos corondells, entre els quals resta una columna en blanc de 15 mm, la qual també és partida per una línia vertical, de dalt a baix; cada corondell té assenyalades i escrites 47 línies, constants. La lletra és gòtica formada, però no librària ni ,rotunda', de traç vertical,

catalana, que presenta encara quelque tret comú amb la provençal i així la lletra dels dos volums ara milanesos (i la dels altres del mateix obrador, cf. ATCA, II (1983), 124-131; i XXV (2006), 229-266) és semblant a la de *Lo codi* provençal, actual manuscrit de París, Bibliothèque nationale, franç. 1070, el f. 15 del qual fou reproduït per Hermann SUCHIE, *Fünf neue Handschriften des provenzalischen Rechtsbuch Lo Codi*, Halle 1899, Tafel II. Mà única, la de Guillem Pagès, tendint a engrandir la lletra i així trobem cinquanta lletres o espais en alguna de les línies del f. 261^c, cinquanta-un en alguna del f. 262^a, però només trenta-set en la línia darrera del f. 425^b i quaranta-un també en la darrera del f. 427 (167)^b.

Els títols de les successives distincions són escrits amb tinta vermella, tant en l'índex o taula general com en el cos del volum; en les caplletres i en els calderons alternen les tintes vermella i blava (però al f. 94b, línia 6 el final de columna, abans d',On, enaxf', el calderó que diferencia els paràgrafs ha estat afegit amb tinta no acolorida), com també en les xifres romanes indicadores dels números dels capítols, escrites en els marges de la caixa d'escriptura, a l'altura de les respectives rúbriques. Les caplletres són ornades amb dibuixos de traç lineal o formant arabescs, en els quals, ultra el vermell, hi alternen els colors groc i verd, i també es troben en la cenefa d'arabesc que emmarca tres de les vores de la caixa d'escriptura de la primera pàgina (volum A 268 inf, f. 1°); els dits colors es troben també en les figures 'artístiques', que comencen en el primer foli del segon volum (D 549 inf, f. 260^a) i es poden veure en els folis 260^r, 265^v, 272^r, 276^r, 278^v, 305^v, 318^r, potser de mà de Guillem Pagès; i en els folis 417^v, 427^r, 432^r, 438^r, 442^v, 443^r, 445^v, 447^v, 450^{r-v}, 452^r, 453^v, 454^v, 456^r, 458^r, 459^v, 460^v, 461^v, 463^v, 466^r, 467^v, 469^v, 471^v, 473^v, 475^v, 478^r, 480^r, 483^r, 513^v, 519^v-522^r, 524^v-530^r, de mà diversa, segurament italiana, ja de la primera meitat del segle XIV, raó per la qual caldrà estudiar si aquestes figures pertanyen a l'obra primitiva o són sobreafegides. La procedència italiana d'aquesta mà és suggerida no sols per la tipologia de la lletra, ans encara perquè l'autor es traïx ja en començar el seu recompte de les distincions en la taula inicial i primitiva (A 268 inf. f. XI°), car escriu: «A carte .una.» i en una nota marginal del f. 397^c, en la qual, en correspondència a un text que parla del ,séyer' o del ,senyor', ell escriu ,segnor' (,carte' i ,segnor' em semblen indicis clars de mà italiana).

Aquesta mateixa mà, des del f. 1^v fins al final, assenyala al marge superior de cada pàgina el desplegament de les successives parts de l'obra, d'aquesta manera: en la cara verso hi ha la xifra romana, corresponent a la distinció i a la mateixa altura de la cara recto l'epígraf de la mateixa; un centímetre sota, trobem en la cara verso una ,L', equivalent a ,Libre', i en la recto el número del llibre, escrit amb xifra o xifres romanes; en els casos, en què una distinció comença en la cara recto d'un foli, el marge superior de la mateixa conté tres indicacions en altres tantes línies: número de la distinció; epígraf; i número del llibre; des del f. 213^c fins al f. 533^r, hi ha indicacions en els marges laterals i en l'inferior, en forma d'una sola paraula o de brevíssim epígraf, sempre

escrites en vermell per la mateixa mà de la primera meitat del segle XIV, la qual potser deixà una pista per a la seva identificació en l'anagrama, també escrit amb tinta vermella, del f. 535^a, al final d'aquest corondell. Un primer intent de lectura dóna ‚Antonius‘.

L'estudi de les mans que han deixat rastre del seu pas per aquest exemplar del *Llibre de contemplació* constituïria tema per a una monografia. En aquesta descripció, ens hem de limitar a indicar-les globalment i a subratllar allò que sembla més interessant. D'acord amb la indicació de Guillem Pagès en el colofó, aquest volum no és l'original ni de l'àrab *Llibre de contemplació en Déu* ni de la seva traducció en català, ans còpia realitzada directament a partir de l'original d'aquesta traducció («...ab originali translatione penitus translatavi...»), és a dir, còpia de l'exemplar bàsic i definitiu de la, sempre segons el colofó, «translasió... d'aràbic en romans». És, doncs, explicable que es trobin correccions de complement textual, resultat de la revisió, de la mateixa mà del copista Guillem Pagès, per exemple en els folis 4^v, 5^r, 20^r, 34^r, 39^r, 200^v i en molts d'altres; hi ha, encara, una altra intervenció en el text: el de resseguir-lo, quan resultava esbalait, per exemple en el f. 260^b (una mostra de text esbalait, però no resseguit, es pot veure en el f. 177^d); també podem trobar complements textuais escrits per mà força posterior, per exemple, el paràgraf del cap. IX, copiat en sentit vertical en el marge esquerre del f. 7^v, i és, almenys, una versió diversa del núm. 25 del dit capítol en l'edició de les *Obres essencials* (II, 122, columna primera):

«Senyor déu, al qual neguna cosa no-s pot amagar, necessari és a nós que som dobles de uoluntat e plens de falssies e d'engans, qu-ens sotz metam d'ací auant als uostres manaments. Cor uós, Senyor, sots tan fort en unitat que la uostra uolentat no-s muda ne la uostra sentència no-s camia.»

I no manquen els afegits de mà contemporània a la còpia dels ara dos volums, tant entre línies (per exemple, f. 421^a, línia 16 del final de pàgina) com en els marges (per exemple, en els folis 31^v, 261^v, 360^a, 384^r); tampoc, qualche correcció textual, com la del marge esquerre del f. 93c, ‚alegrans‘, que substitueix un ‚alegraans‘ del text. La comparació entre el text primitiu i les introduccions posteriors ens fa adonar que la llengua d'aquests nostres volums és clarament arcaica.

Però, per ventura, les anotacions més interessants d'entre les escrites abans d'acabar el segle XIV són les autògrafes de Nicolau Eimeric, que ja compareixen en el primer volum (p. e, en el f. 189c, corresponent al cap. 179), però es concentren en els folis 287^c-537 del tom segon, i són de dos tipus. Hi ha, d'una banda, els subratllats verticals, equivalents a reclam d'atenció en un text (per exemple, en els folis 286^v, 287, 288, 328-329, 342, 347, 358, 410^v, 411, 512, 515, 526, 531, 533-534, 536, i 537); es tracta de línies verticals curtes, completades entorn del seu punt central per algun petit cercle. L'altre tipus és el constituït per les anotacions pròpiament dites, les quals es troben en els

folis 286^b, 286^c, 287^a, 289^d, 298^b, 291^c, 293^a, 296^d, 298^d, 299^c, 300^c, 301^a, 302^a, 304^a, 305^b, 370^c, 471, 480^a, 483^a, 485^b, 490^a, 492^c, 495a, 511^a, 511^c, 511^d, i 534^c; en general són resum en llatí del tema d'un capítol o abreviacions del títol; només en algun cas excepcional fan referència directa a algun fragment del text, com és ara la darrera de les expressades, «De destructione huius libri», corresponent a una afirmació, que es troba cap al final de la primera part del capítol 366; abans, en referència al títol del cap. 342: “Com hom adora e contempla son gloriós Déus, que li complezca e li do los desigs que sa ànima desiga”, l'inquisidor ho transforma en “De arte complendi desiderium suum per litteras” (f. 471/213, marge superior); o entre els ff. 244-254, en referència als successius articles de la fe del *Crec en un Déu*, l'inquisidor anota a cada pas: “Probatum”.

L'anotació més interessant, però, es troba en el f. 299^c, i fa referència a un text del capítol 251, que diu així: «Cor, si los nostres peccats no fossen, ia la uostra humanitat [de Jesucrist!] no agra natura mortal per si metexa, per so cor no era corrompuda per lo peccat origenal. Cor la sancta deïtat gloriosa, ab la qual és unida aquela, la purifica e la garda e la nedeia del peccat origenal, que no fo en ela»; Eimeric escriví en el marge inferior d'aquell corondell: «Quod Christus fuit purgatus et mundatus a peccato originali». Un lul·lista, que no signa, i escriví amb la lletra catalana típica de començaments del segle XV (un tipus de lletra que recorda el del notari barceloní Gabriel Canyelles, tan ben representat a l'ACB), deixà en el marge esquerre del corondell, a l'altura del text, aquesta contraposició: «Verissima intentio auctoris fuit quod Redemptor, cum purissima et immaculata humanitate natus fuit, eo quia filio dei unitus. Et cum humanitate mortali natus fuit, eo quia cum morte et passione oportebat redimere humanum genus. Et ut talis fuit a Deo eternaliter electus, scilicet, purus et mortalis. Ideo, cum dicitur ,purgavit et mundavit', id est [*int. lin.*: intelligendum est] ,puram et mundam' creavit». I encara la mateixa mà deixà tres comentaris més entorn de la frase autògrafa d'Eimeric: a l'esquerra del lector: «Verba intelligenda sunt secundum sanam intentionem doctoris et non secundum interpretationem maligni persecutoris, hic manu propria insertam»; a la dreta del lector: «Hoc fuit manu propria maligni persecutoris scriptum»; i sota mateix de la frase eimericiana: «Quia numquam fuit per doctorem intellectum maculatum. Non potest cum veritate dici quod per ipsum doctorem fuerit intellectum purgatum, nec mundatum, sed purum et mundum creatum».

La mateixa necessitat de clarificació davant l'atac d'Eimeric crec que explica les quatre frases, afegides en l'espai romà en blanc en acabar la taula general, al començament del volum A 268 inf. f. XV^v:

«Con en aquest libre deïm qualitats de Déu, entenem a dir dignitats de Déu o vertuts.

Item, con deïm falsa fe, entenem a dir fe sens forma.

Item, con deïm falsa raó, entenem a dir falsa significasion.

Item, con deïm falsa predestinasió, entenem a dir que raó à a uegades falsa openió de predestinasió».

Durant el segle XVe, hom seguí deixant anotacions, com la del marge del colofó, f. 537^b, escrita en lletra humanística en la segona meitat del segle, en la qual l'anotador remet al final del capítol 352, on el text diu que l'obra havia estat escrita primer en aràbic.

Una mà, ja del segle XVI, escriví amb lletra clarament catalana, una quarteta castellana en el marge inferior del f. 399^c:

«Después que a Dios offreçí,
mi voluntad y mi fee:
muero de amores de mi;
per què también me empleé».

Encara entre els folis 497 i 498 han estat enganxats dos fragments, escrits en el darrer quart del segle XVI, sota el títol de *Zamorensis fructuum*, quan ja els dos volums segurament es trobaven a Itàlia.

En la darrera pàgina del cos del volum o en la cara verso del darrer foli, hi ha al centre una inscripció en àrab, que tant el prof. Traini com mons. Enrico Galbiati, aquest 'scriptor arabicus', de la Biblioteca Ambrosiana, llegeixen: «D[a]u Bjalara» i el darrer pensa que pot ésser: 'Deo gratias' escrit amb lletres aràbigues.

Còpia acabada per Guillem Pagès a Ciutat de Mallorca el 8 de juliol del 1280.

El fragment del colofó és reproduït fotogràficament dins el volum d'OE II, en làmina col·locada entre les pàgines 96 i 97.

La llengua d'aquesta còpia ha estat estudiada per Antoni M. BADIA I MARGARIT, *Notes per a una caracterització lingüística dels manuscrits del Llibre de contemplació*, dins «Estudis Romànics», X (1962-1967), 92-129; darrerament s'ha referit a un dels aspectes del mateix llenguatge Joseph GULSOY, *El desenvolupament de la -l implosiva en català*, dins «Homenatge a Josep Roca-Pons». *Estudis de Llengua i Literatura* (Biblioteca Abat Oliba, 89), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1991, 167-203, en particular 187-188.

Barcelona, maig 1993 – maig 2009

SEGONA PART. TAULES

I. D'ÍNCIPITS

- A honor de la Dona major...* (*Hores a honor de Nostra Dona*), H 8 inf.
- A rubeum dat calidum...* (*Alphabetum de gradibus et qualitatibus medicinarum*) N 101 Sup.
- Ab arte demonstrativa trahit hoc opus exordium...* (*Liber propositionum secundum artem demonstrativam*) P 198 Sup.
- Ad probationem articulorum fidei accedentes...* (*Liber de probatione articulorum fidei*) Y 21 Sup.
- Ad requisitionem medicorum civitatis Neapolitanae...* (*De levitate et ponderositate elementorum*) N 101 Sup.
- Ad tractandum de Deo quidquid in ipso est...* (*Duo modi tractanti de Deo*) Y 21 Sup.
- Alphabetum tabulae generalis est hoc...* (*Ars compendiosa*) I 121 inf.
- Aquesta regla és de possibilitat...* (*Explicació de les regles i de la segona figura*) O 87 Sup.
- Ars generalis est quoddam divinum donum...* (*Commentum artis generalis*) Y 21 Sup.
- Ars ista hac intentione compilata est...* (*Ars compendiosa medicinae*) N 101 Sup.
- Ars moralis est ordinare potentias...* (*De arte morali*) O 87 Sup
- Bonitas. Differentia. Utrum...* (*Ars brevissima in pagina una*) Y 21 Sup.
- Bonitas est ens ratione cuius...* (*Declaratio primi principii*) Y 21 Sup.
- Bonitas. Honestum. Pertinens...* (*Synonima principiorum*) Y 21 Sup.
- Com cascuna art aja sos començaments...* (*Art dels començaments e dels graus de medicina*) I 117 Sup.
- Com los infells sien en error...* (*Doctrina dels infants*) O 87 Sup.
- Compendium summarium est copiosum, quod...* (*Compendium summarium*) D 248 inf.
- Con hom se deu alegrar...* (*Llibre de contemplació en Déu*) A 268 inf i D 541 inf.
- Con philosophia sia effectu de la primera cosa...* (*Començaments de filosofia*) I 117 Sup.
- Conscientia de unidad artificiosa...* (*Soneto de Juan de Arceo*) Y 21 Sup.
- Cum Christus fuerit unum suppositum...* (*Tabula de quaestionibus dubitabilibus*) D 248 inf.
- Cum iurista et medicus debeat investigare...* (*Doctrina et modus applicandi novam logicam ad scientiam iuris et medicinae*) N 101 Sup.
- Cum quaelibet ars habeat sua principia...* (*Ars principiorum et graduum medicinae*) N 101 Sup.
- Cum vita hominis brevis sit...* (*Ars iuris*) N 101 Sup.
- Cur mundus militat sub uana gloria...* (*Rhythmus de vana mundi gloria*) E 4 Sup.
- Déu, qui sots primera causa e nós effectu...* (*Llibre d'oracions i contemplacions de l'enteniment en Déu*) H 8 inf.

- Deus est illud ens...* (*Definitio Dei ex Arbore philosophiae desideratae*) O 87 Sup.
Dieus vol que nos trebailhem... (*Començaments de doctrina pueril en provençal*) E 4 Sup.
- En tristícia i en languiment...* (*Fèlix, de les meravelles*) I 34 inf.
Etsi aliquae materiae pro populo... (*Pere Deguí, Sermo de Corpore Cbristi*) N 101 Sup.
- Explanatio speculativa duobus modis habetur...* (*Explanatio speculativa*) Y 21 Sup.
Haec figura significat quod elementa... (*Declaratio figurae utilis*) N 101 Sup.
Identitas est unica plurium unitas... (*De identitate in communi*) Y 21 Sup.
In quadam silva magna... (*Disputatio quinque hominum sapientum*) A 5 Sup.
La raó per què fem aquesta art breu... (*Art breu*) O 87 Sup.
Los versos davall scrits són dos-cents... (*Lo pecat de N'Adam*) H 8 inf.
Multum enim est negotium apertum... (*Liber super psalmum Quicumque vult*) P 198 Sup.
- No precis Déu més per lo teu bé...* (*Proverbis*) O 87 Sup.
...per les branques entenem los quatre elements... (*Arbre de ciència*) D 535 inf.
Per un boscatge anava Ramon... (*Llibre de consolació d'ermità*) H 8 inf.
Postquam in parte praecedenti... (*De novem praedicamentis*) Y 21 Sup.
Primo quaeritur quid sit quaestio... (*De quaestionibus*) Y 21 Sup.
Principia primae figurae dupliciter considerantur... (*De principiis primae figurae*) Y 21 Sup.
- Quadam die contigit heremitam, qui Romae conversabatur...* (*Liber amici et amati*) P 198 Sup.
- Quoniam fides est intellectus illuminatio...* (*Liber de quatuordecim articulis fidei*) P 198 Sup.
- Quoniam haec ars demonstrativa sequitur regulam...* (*Ars demonstrativa*) P 198 Sup.
- Quoniam multum est difficilis scientia medicinae...* (*Liber de regionibus sanitatis*) N 101 Sup.
- Quoniam scientia iuris est valde prolixa...* (*Ars iuris naturalis cum glossa*) I 121 inf.
- Rogatus a vobis in loco solitudinis...* (*Brevis et compendiosa notitia librorum Bibliae*) Y 21 Sup.
- Semper enim in illa fui sententia...* (*Artis laudes*) D 248 inf.
- Sensual és aquella cosa...* (*De definicions*) O 87 Sup.
Sensuale est illud ens... (*De definitionibus*) O 87 Sup.
Solus eram in viridario... (*Arbor philosophiae desideratae*) Y 21 Sup.
Suscipiat sublimis apex... (*Apostrophe*) Y 21 Sup.
Unde sermoni et traditioni, de quibus infra... (*Ars notandi, contexendi...*) O 12 Sup.
- Utrum habet dubitationem, affirmationem, negationem...* (*Explanatio regularum*) O 87 Sup.

II. DE TÍTOLS D'OBRES

- Alphabetum de gradibus et qualitatibus medicinarum* N 101 Sup.
Apostrophe Y 21 Sup.
Arbor philosophiae desideratae Y 21 Sup.
Arbre de ciència D 535 inf.
Arbre de filosofia desiderat (fragment) O 87 Sup, ff. 44r-57r.
Ars compendiosa I 121 inf.
Ars compandiosa medicinae N 101 Sup.
Ars demonsatrativa P 198 Sup.
Ars iuris N 101 Sup
Ars iuris naturalis I 121 inf.
Ars notandi, contexendi... O 12 Sup.
Ars principiorum et graduum medicinae N 101 Sup.
Art breu O 87 Sup.
Art dels començaments i dels graus de medicina I 117 Sup.
Artis laudes O 248 inf.
Brevis et compendiosa notitia librorum Bibliae Y 21 Sup.
Començaments de doctrina pueril E 4 Sup.
Començaments de filosofia I 117 Sup.
Compendium summarium D 248 inf.
Cur mundus militat sub vana gloria... E 4 Sup.
De identitate in communi Y 21 Sup.
De levitate et ponderositate elementorum N 101 Sup.
De novem praedicamentis Y 21 Sup.
De principiis Y 21 Sup.
De principiis primae figurae Y 21 Sup.
Declaratio figurae utilis N 101 Sup.
Declaratio primi principii Y 21 Sup.
Disputatio quinque hominum sapientum A 5 Sup.
Doctrina dels infants O 87 Sup.
Doctrina et modus applicandi novam logicam ad scientiam iuris et medicinae N 101 Sup.
Duo modi tractandi de Deo Y 21 Sup.
Explanatio regularum O 87 Sup.
Explanatio speculativa Y 21 Sup.
Explicació de les regles i de la segona figura O 87 Sup.
Fèlix, de les meravelles I 34 inf.
Figures N 4 Sup (S. P. 72); N 101 Sup; P 198 Sup; A 66 inf.
Hores a honor de Nostra Dona H 8 inf.
Liber amici et amati P 198 Sup
Liber de probatione articulorum fidei Y 21 Sup.
Liber de quatuordecim articulis fidei P 198 Sup.
Liber de regionibus sanitatis... N 101 Sup.

Liber propositionum secundum artem demonstrativam P 198 Sup.

Liber super psalmum Quicumque vult P 198 Sup.

Llibre d'oracions i contemplacions de l'enteniment en Déu H 8 inf.

Llibre de consolació d'ermità H 8 inf.

Llibre de contemplació en Déu A 268 inf. i D 549 inf.

Llibre qui és contra anticrist I 117 Sup.

Lo pecat de N'Adam H 8 inf.

Nota sobre mixtió de bondat i granesa O 87 Sup.

Nota sobre prova lul·liana de l'encarnació O 87 Sup.

Proverbis O 87 Sup.

Rhythmus de vana mundi gloria E 4 Sup.

Soneto de Juan de Arceo Y 21 Sup.

Synonima principiorum Y 21 Sup.

Taula d'equivalències O 87 Sup.

TERCERA PART: CONSIDERACIONS DIACRÒNIQUES

De bell antuvi, és possible de fer una constatació: almenys jutjant pels manuscrits de l'Ambrosiana, durant el segle XIV no hi hauria hagut altra activitat lul·liana que la de copiar texts de Ramon Llull o de lul·lisme primitiu, com pot ésser la *Doctrina dels infants*; durant el segle XV, en canvi, prossegueix la còpia de textos i, de més a més, despunta el resultat de reflexió, en un moment declaradament pedagògica en el sentit d'explicitar conceptes propis del corpus lul·lià i després en el més avançat de reflexionar sobre temes teòrics a partir de principis lul·lians.

Complint la indicació evangèlica, també en el nostre cas, els darrers seran els primers, perquè abastant els nostres exemplars des del 8 de juliol del 1280 al pas del segle XV al XVI, no hi ha cap dubte que les consideracions en diacronia han de començar per l'exemplar datat el 8 de juliol del 1280, que és l'exemplar del *Llibre de contemplació*, darrer de la llista.

I per molt que no manqui qui cregui que la referència a un original escrit en àrab i després traduït en català és una forma d'atribuir-se l'autor un mèrit irreal, no crec que sigui possible passar per alt les tres frases en les quals la dita traducció és afirmada en el colòf de l'obra; la primera es limita a constatar que s'ha complit "aquesta translació del *Llibre de contemplació* d'àrab en romans"; la segona precisa que "la compilació d'àrab fo fenida e termenada en lo sant diuenres de Pascha"; i la terça ens diu que la translació d'àrab en romans "fo fenida lo primer dia del ayn en uolgar" ('en uolgar', en contraposició a ,any de la Nativitat' o ,any de la Encarnació', voldrà dir el primer dia de l'any que correspon a la successió dels mesos començant pel gener i, doncs, el dia primer de gener?).

Tenim, fins i tot, tres datacions dels tres passos:

- a) "... la compilació d'àrab", que s'acabà el divendres sant, de quin any?;
- b) "... aquesta translació... d'àrab en romans", que s'acabà el dia primer de l'any, però de quin any?; i
- c) "... hunc librum... ab originali translatione penitus translavi, viij^o Idus Julii anno Domini .M^o. cc^o. Lxxx^o."

Hi ha encara una altra datació: en el f. 415v/155v del segon volum (D 549 Inf.) i en el seu angle inferior esquerre, corresponent al capítol 315, he vist, gairebé amagada, la data següent: "xii de mars"; la nova data desemboca en una pregunta: si els cinquanta-dos capítols que van del 315 al 366 han estat copiats durant els cent-dinou dies que van del 12 de març al 8 de juliol, quants dies calgueren per copiar els 314 capítols anteriors? Diria que uns 718, i per tant tot el volum hauria exigut 837 dies de feina, més de dos anys, ens n'aniríem, doncs, cap a mitjan 1278, al començament del qual any s'hauria acabat "aquesta translació... d'àrab en romans".

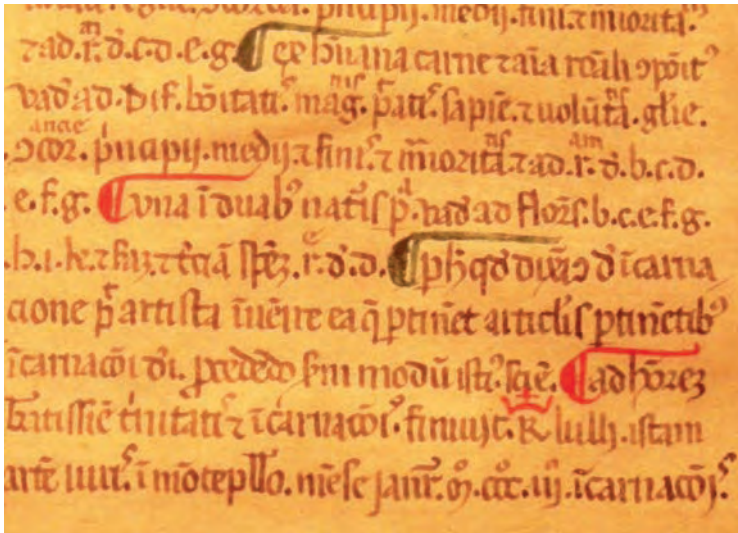
La *Disputació de cinc savis* forma part dels títols escrits a Nàpols en el pas del pontificat de Celestí V al de Bonifaci VIII, datat al final el 1294 de l'Encaranció (25 III 1294-24 III 1295). El text copiat en el manuscrit ambrosià A 5 Sup és el de la seva traducció llatina, que, tal com és sabut des de la meua edició de l'original català (ATCA, V (1986), 7-187), resulta ésser paral·lel en ambdues versions fins que s'arriba al final del llibre tercer, mentre el quart resulta tan allunyat en les dues llengües que en la dita publicació meua, constatada la impossibilitat que les diferències del llatí fossin introduïdes a tall de variants en l'aparat crític de l'edició catalana em vaig veure obligat a donar les dues versions en columnes paral·leles, tal com hom pot veure en les pàgines 101-187 de l'edició acabada d'indicar. L'exemplar ambrosià encaixa en la situació acabada de descriure, car en un primer moment la *Disputació dels cinc savis* s'hi acabava amb el llibre terç, al qual calgué afegir un full doblat a fi que hi fos copiat tot el text d'aquells tres primers llibres. Un detall em sembla segur: en acabar el llibre terç no existia encara el text del quart, car si hagués existit, a fi d'acabar la còpia del llibre terç i de tot el quart no s'hauria agafat un sol full doblat, ans hauria començat un plec o quadern nou. L'exemplar ambrosià documenta el temps que calgué esperar a fi de completar el *Disputació dels cinc savis* amb el llibre quart, el qual, de més a més, no sempre és paral·lel en les dues llengües i en aquest sentit és un testimoni d'aquell parèntesi entre les tres primeres parts i la quarta.

Passats pocs anys, a Montpeller el gener del 1303 any de l'Encarnació (1304), Ramon Llull posava fi al text de la seva *Ars iuris naturalis*; és copiada en el volum ambrosià I 121 inf., i en el colofó, línia penúltima del f. 21b, trobem: "finiuit R. Lullj artem..."; res que cridi l'atenció, però la majúscula de R[aimundus] porta damunt dibuixada amb tinta vermella una esquemàtica corona, que, no podent ésser ni reial ni baronial, sembla que només pot ésser de naturalesa religiosa, manifestació de veneració i respecte envers l'autor: és la primera manifestació d'una incipient devoció a Ramon Llull? Per les informacions aplegades per Jordi GAYÀ en la introducció a la seva edició de l'*Ars iuris naturalis* (CC CM 113, 121-123) sabem que hi ha d'altres manuscrits que contenen el mateix text, però només del nostre l'editor diu que el text lul·lià és "acompañado de comentario marginal" (123). Del fet que el dit ,comentario', és a dir la *Glossa marginalis a l'Ars iuris naturalis* només es trobi en el nostre text crec que se'n pot deduir que la còpia de l'Ambrosià I 121 inf. fou copiada mentre el text de la *Glossa* encara no era acabat d'escriure o, dit d'altra manera, fou copiat en un moment immediat a l'elaboració de l'*Ars iuris naturalis*, que encara no era completada. La immediatesa, doncs entre la nostre còpia i l'original no pot ésser major: el gener del 1303 (1304).

Aquest no és l'únic volum ambrosià molt primitiu a contenir obres escrites a Montpeller: el P 198 Sup, fa tota la impressió de pertànyer a la primera hora i quatre almenys dels seus cinc títols són datats a Montpeller en els catàlegs d'obres lul·lianes, totes contemporànies d'entorn el 1285 i escrits a Montpeller (el *Super Psalmum Quicumque vult*, de Roma 1288 podria haver estat

començat i escrit en gran part a la capital llenguadociana, com el *Blanquerna*, del qual és continuació); la mateixa composició de títols ens indica dues coses: que els cinc no són consecutius en el temps, ans saltats entre els anys 1275-1288 (o en d'altres, entre 1283-1288) i indiquen, en qui n'encarregà la còpia, una voluntat clara de posseir literatura lul·liana sobre dos extrems: el de l'Art primitiva de l'època quaternària, i el de l'exposició racional dels articles de la fe, amb un complement en el tema d'ascètica (*Llibre d'amic e amat*); de més a més, una de les anotacions del f. 1r, ens innova que, temps a venir, el llibre hauria pertangut a la Congregació Benedictina de Santa Justina, i es trobava en el seu monestir de Sant Nicolau de Littore, en la biblioteca del qual portava el núm. 7, cosa que ens obliga a preguntar-nos (sense resposta) si era un dels destinats per Ramon Llull a casa de Persivallo Spinola, de Gènova.

Entre els manuscrits ambrosians de la primera hora s'hi pot afegir el volum I 121 inf., aplicació de l',Art' a temàtica jurídica. Allò que crida l'atenció en aquest exemplar és la corona vermella clarament dibuixada damunt la ,R' inicial de ,Raymundus' en la línia penúltima de la còpia, ben visible en la nostra reproducció d'aquelles línies finals.

Biblioteca Ambrosiana. Milà, ms. I 121 inf, fol. 21^b.

En la meua recerca sobre el possible significat de la dita corona, el prof. Enric Cortès, especialista en literatura intertestamentària, tingué l'amabilitat de respondre per escrit, amb una nota, que, en remerciar-lo, em limito o copiar:

“Els rotlles hebreus per a la lectura de la Torà (Pentateuc) en la sinagoga, les filactèries i les ‚mezuzot‘ (capses col·locades als muntants de les portes de les llars jueves) contenen un costum molt estès des dels temps més antics (primers segles pC.) entre els copistes jueus del text bíblic, els ‚tagin‘; set o nou lletres (segons com es faci el recompte tenen el privilegi d’una ornamentació en forma de coronetes; aquestes són en realitat pals verticals que de vegades segueixen bastant bé el dibuix de la lletra hebrea ‚zayin‘, com fa el primer pal de la corona del manuscrit en qüestió; les lletres hebrees sempre fan la impressió de ser corones, amb el pal central més elevat que els laterals. La impressió passa a ésser seguretat quan els trets verticals toquen per baix el transversal de la lletra coronada. R. Aquiba (s. II) els donà una gran importància mística, com diu el *Talmud* (Men 29b). També ho féu al s. XII Maimònides (cf. ‚Tagin‘ en EJ) i el nostre Bonastruc de Porta, Nahmànides, al segle XIII, entre molts d’altres (cf. el seu comentari a la Torà en Dt 27,8).

“Aquests ornaments són del tot obligatoris en el ritus asquenasa; [s’hi al·ludeix segurament en els Evangelis, encara que la traducció de la de la BCI no ho reflecteixi prou bé al meu entendre (cf. Mt 5,18; Lc 16,17). Potser el nostre copista no veié mai les corones o ‚tagin‘ en un rotlle de la Torà, però aquestes corones eren del tot cèlebres per als místics i cabalistes del seu temps i s’esqueien d’allò més en una obra de Ramon Llull.

“Fem un petit resum: aquesta notorietat provenia, com dèiem, dels rotlles de la *Bíblia*, però més tard també fou objecte de la reflexió talmúdica, pel que sembla a partir d’un llibre fonamental de la mística jueva, el conegudíssim *Sefer Yesirab / Llibre de la creació*, obra sovint datada del s. VI, més o menys; l’obra fa menció constant d’aquests ornaments i els aplica a totes les vint-i-dues lletres de l’alefat hebreu, assenyalant-ne així la seva força teúrgica per a la creació de l’univers. És una obra bàsica per la càbala de les ‚sefirot‘ i és contínuament llegida, venerada i comentada per molts místics jueus i pels posteriors cabalistes.

“Fou traduïda sovint al llatí. De tal manera que, com obra impresa, apareix primer en llatí que en hebreu. Es coneixen diverses traduccions al llatí a Itàlia del s. X, del s. XIV, p. e., a Roma, en la Biblioteca Angelica), a la Màntua del s. XVI, etc. Alguna versió molt difosa en les llengües modernes explica deficientment l’expressió que apareix vint-i-dues vegades en l’obra, com si digués simplement que Déu ‚coronà‘ (= convertí en poder regnant) les vint-i-dues lletres de l’alefat. En tot cas, aquest tipus de traduccions (un exemple, la de I. KALISCH, del s. XIX, —ara en versió castellana: *Sefer Yetzirab. El libro de la formación*, Madrid, Edaf 1993, pp. 34, 38, 40, 46, 48, 50 i nota 28—) obliden el matís important de l’original hebreu, que en els vint-i-dos casos conté la mateixa expressió: ‚qasar lo keter‘, lit. ‚li va lligar una corona‘. No es tracta, doncs, solament d’una metàfora que al·ludeix al poder teúrgic de les lletres sagrades, sinó que es refereix a la vegada al dibuix de les corones. Allò que, al meu entendre, féu el copista del ms. Ambrosià I. 121. Inf., f. 21b, és simplement cristianitzar la corona amb el seu petit tret transversal del pal central, convertint-lo en creu presidida per la corona. R. Llull s’ho mereixia.”

Sembla que no hi ha possibilitats d’altra explicació entorn de lletres coronades.

Ara ens toca de fer un salt al pas del ss. XIV al XV, fixant-nos en el ms. H 8 inf., cèlebre des de fa un segle perquè fou escrit pel mateix copista que copià

el *Blanquerna* de Munic (BSB, Cod. Hisp. [Cat.] 67). Són també còpia d'ell el ms. De l'Ambrosiana Y/I 117 Sup., els de Munic, BSB, Cod. Hisp. [Cat.] 52 i Cod. Hisp. [Cat.] 58, i els de Mainz, Bibliothek des Priesterseminars, mss. 220k i 220i, tal com vaig exposar en les *Consideracions diacròniques entorn els manuscrits lul·lians medievals de la "Bayerische Staatsbibliothek" de Munic*, dins "Arxiu de Textos Catalans Antics", II (1983), 137-139, on, de més a més, subratllo que el dit copista sembla haver tingut accés, mediat o immediat (a casa Spinola de Gènova?), a exemplars de la Biblioteca del rei Frederic de Trinària/Sicília i, doncs, molt primitius.

Ens acabem de referir al volum ambrosià Y/I 117 Sup., que, de més a més, ens permet d'afirmar que els *Principia philosophiae complexa*, començats i tallats en sec a París el 1299, davant el perill d'extinció que planava damunt Miramar, foren traduïts en català durant la subsegüent estada a Mallorca, tal com diu el colofó del f. 123v: "Fení Ramon les qüestions del terç cercle de philosophia en la Ciutat de Mallorcha en l'any de Mill.CCC. En la encarnació de Déu...", per tant entre el 25 de març del 1300 i el 24 de març del 1301. El text llatí, doncs, és el primitiu

El còdex I 34 inf., potser no molt llunyà en el temps dels que acabem d'esmentar, és sense cap dubte copiat a Mallorca; esperem que algun dia surti algun document que ens permeti d'identificar aquell prevere, 'Thomàs Piquer', que l'havia posseït.

Hem desembotat en el segle XV: a ell pertanyen alguns dels nostres manuscrits, que presenten una característica especial, la d'ésser, tal com hem dit, testimonis de l'activitat pedagògica concentrada en doctrina i texts de mestre Ramon: el O 87 Sup. es concentra en l'ensenyament en llengua catalana (traducció catalana de l'*Art breu*, còpia única del *Llibre de definicions lul·lianes*, ultra el lul·lià *La doctrina dels infants* i alguns altres conceptes bàsics). El Y 21 Sup. sembla paral·lel de l'anterior, però en llatí, atent a conceptes fonamentals.

El N 101 Sup. ens permet d'assistir a una experiència similar, la d'un italià, Leonardus Ortezansensis, "in domo fratris Bartholomei Vitalis, de ordine Sancti Spiritus", introduït en el camp del lul·lisme per Pere Deguí després d'haver-li escoltat i copiat un sermó, 'in Payrone', (el sermó fou escoltat a Palma de Mallorca o a Barcelona? Hi era a Palma un 'peiró'? A Barcelona era a l'actual carrer del Carme, en la placeta davant la Casa dels Mesells) i, detall ben adient, copia tractats de mestre Ramon de tema mèdic.

Posem punt final amb dos títols de nova creació, que diria escrits a Itàlia: l'*Ars notandi, contexendi, videndi et vivendi atque investigandi particularia in suis universalibus*, escrit entorn el 1467 i copiat en l'actual O 12 Sup.; i el *Compendium summarium* i les *Artis laudes* del D 248 inf.